

İstanbul Hukuk Mecmuası

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Başvuru: 17.12.2018
Revizyon Talebi: 02.05.2019
Son Revizyon Tarihi: 02.07.2019
Kabul: 02.07.2019

Ceza Mahkemesi Tarafından Ceza Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Kararın Hukuk Mahkemesi Kararlarına Tesiri*

Derya Belgin Güneş**

Öz

Bu çalışmada, ceza mahkemesinden verilen ve esasa ilişkin nihai bir karar olan ceza verilmesine yer olmadığı kararının, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkisi ele alınmaktadır. Bağlayıcı etki olarak söz konusu kararın öncelikli hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm etkisi incelenmektedir. Ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuk mahkemesindeki etkileri hakkında hukukumuzda açık ve genel bir düzenleme mevcut değildir. Bu nedenle Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin yorumlanarak ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuk mahkemesi bakımından kesin hüküm etkisinin izah edilmesi gerekir. Bununla beraber ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilme sebepleri tek tek ele alınarak hukuk mahkemesindeki etkisinin incelenmesi de gerekir. Ceza verilmesine yer olmadığı kararı, fiilin hukuka aykırılığı ve failin o fiili işlediği hususlarında hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı iken ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilme gerekçeleri bakımından hukuk mahkemesi bağlı değildir. Ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olmadığı haller de bu çalışma kapsamında incelenmektedir. Ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olduğu bir diğer husus ise unsur etkisidir. Ceza verilmesine yer olmadığı kararı, hukuk mahkemesinde yargılamanın yenilenmesi sebebi oluşturuyorsa, usüflü bir unsur etkisine sahip olmaktadır. Son olarak ceza zamanaşımının daha uzun olması halinde, ceza verilmesine yer olmadığı kararının haksız fiil zamanaşımını uzatıcı etkiye sahip olup olmadığı konusu da işlenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Hukuk mahkemesi • Ceza mahkemesi • Ceza verilmesine yer olmadığı kararı • Kesin hüküm etkisi • Unsur etkisi • Bağlayıcı etki

The Effects Of The “Non Necessity Of Punishment” Decision That Handed Down By Criminal Court On Civil Court

Abstract

The binding effect of the “non necessity of punishment” decision which is a substantial final judgment rendered by a criminal court, on a civil court is discussed in this paper. *Res judicata* effect is assessed first regarding the mentioned decision's binding effect on civil courts. There is no explicit or general legislation regulating the effects of “non necessity of punishment decision” on civil courts. Hence, *res judicata* effect of this decision on civil courts should be explained with regard to article 74 of Turkish Code of Obligations and article 214 of Code of Civil Procedure. Moreover the grounds for rendering “the non necessity of punishment decision” and its effect on civil courts should be examined separately. Even though civil courts are not bound by the rationale of “non necessity of punishment decisions”, they are bound by the ruling on the unlawfulness of the *actus reus* and the fact that the perpetrator committed the act. Situations where the mentioned decision is not binding on the civil courts are also examined within the scope of this article. “Non necessity of punishment decision” has a procedural condition effect if it constitutes the reason for a retrial in civil courts. Finally, extensive effect of “the non necessity of punishment decision” where the criminal statute of limitations is longer upon the statute of limitations regarding tortuous act is evaluated.

Keywords

Civil court • Criminal court • Non necessity of punishment decision • *Res judicata* effect • Condition effect • Binding effect

* Bu çalışma, yazarın İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doç. Dr. Seda Özmumcu danışmanlığında hazırlanan “Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkileri” isimli doktora tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

** Sorumlu Yazar: Derya Belgin Güneş (Araş. Gör. Dr.), İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. Eposta: dbelgin@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0003-4009-4526

Atf: Belgin Gunes D, “Ceza Mahkemesi Tarafından Ceza Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Kararın Hukuk Mahkemesi Kararlarına Tesiri” (2019) 77(1) İstanbul Hukuk Mecmuası 185 <https://doi.org/10.26650/mecmua.2019.77.1.0013>

Extended Summary

In the field of criminal law, the situations where the “non necessity of punishment” decision shall be rendered are listed under paragraphs 3 and 4 of article 223 of the Code of Criminal Procedure. The binding effect of the “non necessity of punishment” decision which is a substantial final judgment rendered by a criminal court, on a civil court is discussed in this paper. The *res judicata* effect is assessed first regarding the mentioned decision’s binding effect on civil courts. Positive and negative effects of *res judicata* nature of the decision are reviewed separately. The parties, the legal grounds and the subjects of the prior and subsequent cases have to be same for the positive effect of the *res judicata*. The aforementioned conditions required for *res judicata*, however, are not identical in a civil case and a criminal case. As a result, the “non necessity of punishment” decision does not produce negative effect of *res judicata* over civil court. The parties and grounds for the civil and the criminal case have to be identical where the subject matter of these two cases has to be different in order to, create the positive effect of the *res judicata* in civil court. Since a civil case and a criminal case must have the same parties and legal grounds while different subject matters, a “non necessity of punishment” decision has the capability of creating the positive effect of *res judicata* over civil court. There is no explicit or general legislation regulating the effects of a “non necessity of punishment” decision on civil courts. Hence, the *res judicata* effect of this decision on civil courts should be explained with regard to article 74 of the Turkish Code of Obligations and article 214 of the Code of Civil Procedure. Moreover the grounds for rendering the “non necessity of punishment” decision and its effect on civil courts should be examined separately. The grounds for rendering the “non necessity of punishment” decision, depending on the crime, are; infancy, having a mental illness, deafness, muteness or presence of temporary causes; committing the crime while carrying out an order that is unlawful but binding or due to state of necessity or due to compulsion or threat; crossing the line in self-defense due to excitement, fear and panic; mistake which removes faultiness; effective remorse; existence of personal impunity, acrimonious exchange of word, low degree of unlawfulness of act committed. Even though civil courts are not bound by the rationale of the “non necessity of punishment” decisions, they are bound by the ruling on the unlawfulness of the *actus reus* and the fact that the perpetrator committed the act. In other words the reasons stated in subarticles 3 and 4 of article 223 of the Code of Criminal Procedure are not binding in civil court. Situations where the mentioned decision has not any binding effect for the civil courts are also examined within the scope of this article. The “non necessity of punishment” decision is not binding in civil court according to article 74 of the Turkish Code of Obligations regarding the presence of capacity of discernment, culpability and assessment of damages. Another point where the “non necessity of punishment” decision is binding in civil court is the condition effect. The condition effect defines

a situation where a court decision constitutes a condition or a component of a law, which will be applied to a subsequent case. The “non necessity of punishment” decision has a procedural condition effect if it constitutes the reason for a retrial in civil courts (subarticles d, e, f, g, ğ article 375 of Code of Civil Procedure). Finally, when the statute of limitations in criminal law is longer than the civil law, the extensive effect of the the “non necessity of punishment” decision on the statute of limitations regarding tortious act, is also evaluated.

Giriş

Ceza mahkemesinin verdiği verilen nihaî kararların hukuk mahkemesi bakımından doğurduğu çeşitli etkiler bulunmaktadır. Ceza mahkemesinden verilen her bir karar türü için bu etkiler farklılık arz eder. Bu nedenle ceza mahkemesinden verilen her bir karar türünün hukuk mahkemesi bakımından doğurduğu etkilerin ayrı ayrı ele alınması gerekir. Doktrinde beraat, mahkûmiyet veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarının hukuk mahkemesindeki etkilerini konu alan makaleler bulunmakla beraber ceza verilmesine yer olmadığı kararlarının etkisi bakımından herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle söz konusu ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesine etkisi bu çalışmanın konusu olarak seçilmiştir.

I. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı

A. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı Verilen Haller

Ceza mahkemesi tarafından verilen nihaî kararlar; beraat, mahkûmiyet, ceza verilmesine yer olmadığı kararı, düşme, görevsizlik, davanın reddi kararlarıdır (CMK m. 223/1).

Ceza mahkemesi sanık hakkında bir suçun işlenip işlenmediği ile ilgili sadece mahkûmiyet veya beraat kararı vermez. Ceza Kanunu'nun kabul ettiği hallerde suç teşkil eden bir fiili işlemiş olsa bile sanık hakkında ceza verilmesine yer olmadığına karar verilebilir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesi, ceza verilmesine yer olmadığına kararı verilebilecek halleri iki grupta düzenlemektedir. Söz konusu maddenin 3. fıkrasında sanığın kusurunun ortadan kalkması nedeniyle verilen; 4. fıkrasında ise, suçu işlediği halde sanığa ceza verilmeyen haller yer almaktadır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. fıkrasına göre, sanık hakkında şu hallerde kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir:

- “a) Yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması,*
- b) Yüklenen suçun hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi suretiyle veya zorunluluk hali ya da cebir veya tehdit etkisiyle işlenmesi,*
- c) Meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeniyle aşılması,*
- d) Kusurluluğu ortadan kaldıran hataya düşülmesi.”*

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 4. fıkrasına göre ise, işlenen fiilin suç olma özelliğini devam ettirmesine rağmen, şu hallerde sanık hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir:

- “a) Etkin pişmanlık,*
- b) Şahsi cezasızlık sebebinin varlığı,*
- c) Karşılıklı hakaret,*
- d) İşlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı.”*

B. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Diğer Ceza Mahkemesi Kararlarından Farkları

Beraat kararından farklı olarak, kanun koyucu ceza verilmesine yer olmadığına karar verilen hallerde sanığın beraat kararı gibi suçtan tamamen aklanmasını istemez¹. Örneğin, meşru savunma halinde, işlenen suç nedeniyle sanık beraat ederken, meşru savunmada sınırın heyecan, korku veya telaş nedeniyle aşılması halinde sanık hakkında beraat kararı değil, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerekir. Ceza verilmesine yer olmadığı kararı mahkûmiyet kararından farklıdır. Ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilen hallerde, esasen fail suçu işlemiştir ve fakat çeşitli sebepler neticesinde ceza gibi ağır bir yaptırımın uygulanmasının uygun olmadığı düşüncesiyle ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi kabul edilmiştir². Zira bazı durumlarda ceza verilmeyeceği belirtildikten sonra güvenlik tedbirine karar verilebileceği belirtilmiştir. Örneğin, akıl hastalarına işlediği fiil nedeniyle ceza verilmesine bile akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirine karar verilebilir.

C. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Hukukî Niteliği

Ceza verilmesine yer olmadığı kararı niteliği itibariyle ceza yargılamasını sona erdiren bir karar olup, dolayısıyla bu kararın verilmesi ile ceza hâkimi dosyadan elini çekmektedir. Esasa ilişkin ve usûle ilişkin nihaî karar ayrımı bakımından ise, ceza verilmesine yer olmadığı kararı esasa ilişkin bir nihaî karardır. Bu nedenle söz konusu karar hüküm niteliğindedir³. Çünkü ceza hâkimi, kolektif bir yargılama süreci sonucunda delilleri inceleyerek ve vicdani kanaatine dayanarak uyuşmazlığı esastan çözüp bu kararı vermektedir.

Ceza verilmesine yer olmadığı kararı esasa ilişkin nihaî bir karar (hüküm) olduğundan hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etki doğurmaya elverişli bir karardır.

II. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkileri

A. Genel Olarak Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi

Bir mahkeme tarafından verilen karar bağlayıcı niteliktedir. Çünkü aynı konu hakkında artık tekrar dava açılmayacağı ve tartışılmayacağı kabul edilen bir mahkeme kararının, aynı vakıalar bakımından başka bir mahkemede dikkate alınmaması kabul edilemez. Aksi durum, hukuka ve yargıya olan güveni sarsacağı gibi, bir hukuk düzeninde aynı vakıalara ilişkin çelişkili kararlar verilmesi tehlikesini

¹ Günal Kurşun, *Ceza Muhakemesinde Hüküm* (Seçkin 2016) 137.

² Adem Sözüer, “Türk Ceza Kanunu’nda Öngörülen Mazeret Sebeplerine İlişkin Soru ve Cevaplar” (2006) 6 HPD 230, 231; Bahattin Aras, *Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi* (Yetkin 2014) 227; İsmail Deniz, *Ceza Muhakemesinde Hüküm* (Seçkin 2014) 88.

³ Aras, 219.

de ortaya çıkarır. Bu nedenle mahkeme kararlarının bağlayıcı olduğunun kabul edilmesi ile hukuk düzenin birliği sağlanmış olur. Dolayısıyla ceza mahkemesinden verilen nihaî kararlar da, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı niteliktedir. Bu bağlayıcılık hukuk düzeninin birliğine hizmet ettiği gibi, ayrıca bir kimsenin ceza davasında mahkûm olurken hukuk mahkemesinde sorumlu olmadığı kabulüne engel olarak gerek suçun mağduru olan kişi gerek toplum bakımından vicdanların zedelenmesini de önler.

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olduğunun kabul edilmesi çeşitli etkiler ile sağlanabilir. Bunun başında kesin hüküm etkisi gelir. Şartları sağlandığı takdirde, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından maddi anlamda kesin hükmün olumsuz ve olumlu etkisini doğurması mümkündür. Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından unsur etkisine sahip olduğu hallerde de bağlayıcı olması söz konusudur. Bu nedenle, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etkisini açıklamak için yalnızca kesin hüküm kavramının kullanılması kanaatimizce yeterli değildir⁴.

Mevzuatımızda hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının bağlayıcı olup olmadığına ilişkin genel bir kanunî düzenleme mevcut değildir⁵. Hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının münferit hallerde birbirleri için bağlayıcı olduğunu veya olmadığını belirten dağınık halde kanunî düzenlemeler mevcuttur⁶. Bunlardan ilk akla gelen düzenlemeler Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesidir.

Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinde ceza mahkemesi kararının hukuk hâkimine etkisi şu şekilde düzenlenmektedir:

“Hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir.

Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurunun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz.”

⁴ Bağlayıcı etki kavramını yalnızca maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisi ile açıklayan görüş için bkz. Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm*, (2. bs, Kazancı 1987) 27 v.d.

⁵ Ahmet Hulusi Akkaş, *Ceza Muhakemesi Bağlamında Yargı Mercileri Kararlarının Birbirleri Üzerindeki Etkisi*, (Adalet 2016) 109; Rıza Nurettin Selçuk, “Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi” (1975) 5 ABD 718; Hakan Koçak, *Ceza Yargılamasının Hukuk Mahkemelerini Bağlayıcılığı Sorunu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2009) 72.

⁶ Mevzuatımızda Vergi Usul Kanunu'nun 367. maddesinin son fıkrasında yer alan “*Ceza mahkemesi kararları, bu Kanunun dördüncü kitabının ikinci kısmında yazılı vergi cezalarını uygulayacak makam ve mercilerin işlem ve kararlarına etkili olmadığı gibi, bu makam ve mercilerce verilecek kararlar da ceza hâkimini bağlamaz.*” düzenlemesi vergi ve ceza mahkemeleri arasındaki ilişkiyi değil, vergi cezası uygulayacak makam ve merciler ile ceza mahkemesi kararları arasındaki ilişkiyi düzenler. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Akkaya, “Vergi Mahkemesi ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Etkileşimi Üzerine Bir İnceleme” (2000) 49 AÜHFD 85, 87-88; Akkaş, 244.

Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun “Tespit davası” başlıklı 71. maddesine göre, “(1) Taraflardan her biri, karar verilen veya uygulanmakta olan bir grev veya lokavtın kanun dışı olup olmadığının tespitini mahkemeden her zaman talep edebilir. Mahkeme bir ay içinde karar verir. Kararın temyizi hâlinde, Yargıtay bir ay içinde kesin olarak karara bağlar. Verilecek karar, tarafları, işçi ve işveren sendikasının üyelerini bağlar ve ceza davaları için kesin delil teşkil eder.” Bu konuda hukuk mahkemesinden verilen kararın ceza mahkemesi için bağlayıcı olduğu düzenlenirken ceza muhakemesi hukukunda yer almayan bir kavram olan “kesin delil” in kullanılması doğru olmamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Akkaş, 251-262.

Sahtelik iddiasının ileri sürülmesi bakımından ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinde ceza mahkemesi kararının etkisi şöyle düzenlenmektedir:

“Sahtelik hakkında hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının etkisi

(1) Belgenin sahte olmadığına dair hukuk mahkemesince verilen karar kesinleştikten sonra, söz konusu belge hakkında ceza mahkemesinde de sahtelik iddiası dinlenmez.

(2) Ceza mahkemesince belgeyi düzenleyen hakkında ceza verilmesine yer olmadığı ya da beraat kararı verilmiş olması, hukuk mahkemesinin belgenin sahteliğini incelemesini engellemez.”

Her iki düzenlemenin lafzı itibarıyla ceza mahkemesi ile hukuk mahkemesinin karar verirken bağlayıcı olmadığı halleri düzenlediği görülür. Bu düzenlemeler karşısında, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olması kural, bağlayıcı olmaması ise istisna teşkil ettiği kanaatindeyiz. Ancak karşılaşılan bir ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesindeki etkisini tespit etmek bakımından bu düzenlemeler kanaatimizce yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizliği aşmak için bu düzenlemeler yapılırken kanun koyucunun amacının ne olduğuna bakmak gerekecektir.

Kanaatimizce Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrasında yer alan düzenlemelerin esas amacı, bir ceza mahkemesi kararında yapılan tespitler ile hukuk mahkemesinin önündeki davada ispatı gereken vakıalar arasında bağlantı bulunduğu hallerde, ceza mahkemesi kararının bağlayıcı olmasıdır. Buna karşılık ceza mahkemesi kararındaki tespitler ile hukuk davasında ispatı gereken vakıalar bakımından bağlantı söz konusu değil ise, ceza mahkemesi kararının bağlayıcı olmaması gerekir. Bu konuyu bir örnekle açıklamaya çalışırsak, Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi gereği, *“zararın değerlendirilmesi”* bakımından hukuk hâkimi ceza mahkemesi kararı ile bağlı değildir. Ceza mahkemesinden hakaret suçu nedeniyle mahkûm olan kimse hakkında hukuk mahkemesinde açılan tazminat davasında hakaret edildiği sabit olduğundan, hukuk mahkemesi hâkimi bununla bağlıdır. Çünkü hem ceza hukuku hem medenî hukuk bakımından hakaretin hukuka aykırı bir fiil olduğu ortak bir husustur.

Fakat haksız fiil sorumluluğunun aksine, suçtan sorumlu olmak için zararın doğması kural olarak gerekmez. *“Zarar”* kavramı bakımından bu iki hukuk dalı arasında ortaklık bulunmadığından, hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararı ile zararın değerlendirilmesinde bağlı olmadığı kabul edilir. Bir başka deyişle, hukuk mahkemesinde zararın ispatında ceza mahkemesi kararı kural olarak elverişli niteliğe sahip değildir. Yine örneğin, bir fiilin ceza davasında hukuka aykırı olduğu tespit edilerek mahkûmiyet kararı verilmiş ise, aynı fiilden doğan haksız fiil sorumluluğu bakımından da hukuka aykırılık unsurunun gerçekleştiği kabul edilecektir. Dolayısıyla hukuka aykırılık bakımından hukuk ve ceza davalarının birbirinden bağımsız olduğu kabul edilmeyecek, mahkûmiyet kararı hukuk mahkemesini bu

açıcıdan bağlayacaktır. Bu nedenle Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi aslında hukuk mantığından süzülerek ortaya çıkmış bir düzenleme niteliğindedir⁷. Benzer durum, sahtelik davası bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesi için de söz konusudur. Hukuk mahkemesinde sahtelik incelemesi yapılması üzerine bir belgenin sahte olduğuna karar verilmişse, ceza mahkemesinde artık tekrar sahtelik incelemesi yapılmaz. Çünkü yapılacak inceleme aynı olduğundan kanun koyucu tekrar yapılmasına gerek görmeyerek ceza mahkemesinin hukuk mahkemesi kararı ile bağlı olmasını kabul etmiştir.

B. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Kesin Hüküm Etkisi

1. Kesin Hükümün Olumsuz Etkisi

Genel olarak maddi anlamda kesin hükümün olumsuz etkisi için taraflar-dava sebebi-dava konusu unsurlarının özdeş olması gerekir⁸. Bu şartlar, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 303. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, “*Bir davaya ait şekli anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerekir.*” Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından maddi anlamda kesin

⁷ “Gerçek anlamda «vakta» ile, hukukî meseleler olan «kusurun takdiri» ve «zararın tayini»ni karıştırmamak lazımdır; bu sonuçlar bakımından hukuk hâkiminin (Ceza mahkemesi hükmü karşısında) bağımsızlığı CO 53/BK 53 de mahfuz tutulmuştur. Bu tefrikin sebebi, kusurun takdiri ve zararın tayini mes’elelerinin Medenî Hukukta Ceza Hukukuna nazaran farklı prensiplere tabi olmasıdır. Fakat gerçek anlamda «vakıtlar» için –mesela otomobilin sağdan gidip gitmediği, lambalarının yanıp yanmadığı- Hukuk Mahkemesinin Ceza Mahkemesi hükmü ile bağlı olduğu yolunda, temyiz olunan kararın belirttiği prensip tamamen mantıktır.” [Bilge Umar, *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzun Mehaz Neuchâtel Kantondaki Tatbikatı* (Sermet 1967) 147].

⁸ Davanın tarafları açısından “aynılık” kavramı ile anlaşılması gereken, ilk dava ile ikinci davanın taraflarının aynı konumda olması değildir [Burhan Gürdoğan, *Medenî Usûl Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı* (Ayrıldız 1960) 86; Baki Kuru, *İstinâf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku* (Legal 2016) 768; Yavuz Alangoya ve M. Kamil Yıldırım ve Nevhis Deren-Yıldırım, *Medenî Usul Hukuku Esasları* (Tıpkı 8. bs, Beta 2011) 558; Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz ve Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medenî Usul Hukuku* (4. bs, Yetkin 2018) 685; Abdurrahim Karşlı, *Medenî Muhakeme Hukuku* (4.bs, Alternatif 2014) 536; Murat Atalı, *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku* (Ed.: Hakan Pekcanitez/ Muhammet Özekes/ Mine Akkan/ Hülya Taş Korkmaz, C. I-II-III, 15. bs, On İki Levha 2017) 2063; Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (3. bs, Yetkin 2017) 2937; Murat Atalı ve İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan, *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı* (Yetkin 2018) 556]. Bir başka deyişle, ilk davanın davacısı ile ikinci davanın davacısının aynı olması zorunlu değildir. Dava sebebi açısından “aynılık” kavramı ile anlaşılması gereken, davanın dayandığı vakialardır. Dava sebebi kavramının, hukukî sebep olmayıp davanın dayanağı olan vakialar olduğu doktrinin çoğunluğu bakımından kabul edilmektedir. HMK m. 25, 31, 33 ve 119/1’e hükümleri birlikte ele alındığında kanun koyucunun da dava sebebi kavramından hukukî sebebi değil, davada dayanılan vakiaları anladığı görülmektedir (Gürdoğan, s. 80-81; Mustafa Cenberci, *Hukuk Davalarında Kesin Hüküm* (Yeni Cezaevi 1965) 56; H. Özden Özkaya-Ferendeci, *Kesin Hükümün Objektif Sınırları* (On İki Levha 2009) 43; Sabri Şakir Ansay, *Hukuk Yargılama Usulleri* (7. bs, Güzel Sanatlar 1960) 366; Necip Bilge ve Ergun Önen, *Medenî Yargılama Hukuku Dersleri* (3. bs, Sevinç 1978) 695; Kuru, İstinâflı Usul, 765; Arslan ve Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, 687; Saim Üstündağ, *Medenî Yargılama Hukuku*, (7. bs, Filiz 2000) 705-707; Alangoya ve Yıldırım ve Deren-Yıldırım, 561; Karşlı, 536; Atalı, Pekcanitez Usûl, 2065; Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, (2. bs., Yetkin 2014) 882; Yılmaz, 2944; Atalı ve Ermenek ve Erdoğan, 365). Dava sebebinin davacıyı netice talebinde haklı gösteren vakiaların hukukî mahiyeti olduğu ve kesin hüküm şartlarından birinin hukukî sebeplerin aynı olması gerektiği görüşü için bkz. İlhan E. Postacıoğlu/Sümer Altay, *Medenî Usul Hukuku Dersleri* (7. bs, Vedat 2015) 781 v.d.; Hayri Domaniç, *Hukukta Kazıyyei Muhkeme ve Nisbi Kıvveti* (Fakülteler 1964) 82-92). İlk dava ile ikinci davanın konularının aynı olması için ise, ilk davada verilen hüküm fıkrası ile ikinci davanın talep sonucunun aynı olması gerekir (Gürdoğan, 76; Bilge ve Önen, 692; Kuru, *İstinâflı Usul* 764; Arslan ve Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, 689; Karşlı, 536; Atalı, *Pekcanitez Usûl*, 2068.). İkinci davada verilecek karar, ilk davadaki hükmü ortadan kaldıracak veya onu etkileyecek nitelikte ise de, dava konusu aynı sayılır (Gürdoğan, 76-77; Domaniç, 75; Cenberci, 49; Atalı, *Pekcanitez Usûl*, 2068).

hükmün olumsuz etkisine sahip olabilmesi için de bu iki mahkeme kararının taraflar-dava sebebi-dava konusu şartlarını sağlayıp sağlamadığına bakmak gerekir.

Hukuk davası ile ceza davasının tarafları ilk bakışta aynı değildir. Ceza davasında davacı tarafta her zaman devlet bulunur ve devlet adına kamu davasını Cumhuriyet Savcısı açar (CMK m. 170/I). Kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişi ise sanık olarak adlandırılır (CMK m. 2). Hukukumuzda suçtan zarar gören kişilerin, ceza mahkemesinde şahsî dava açarak taraf konumunda olması kabul edilmez. Hukuk davasında davacı tarafta özel hukuktan doğan bir uyuşmazlık nedeniyle hukukî himaye talep eden kişi; davalı tarafta ise hukukî himaye talep edilen kişi yer alır. Ayrıca hukuk davalarında çok sınırlı hallerde, Cumhuriyet savcısının yer alması mümkündür (HMK m. 70). Bu açıdan ceza davası ile hukuk davasının tarafları aynı değildir. Ancak maddi anlamda kesin hükmün şartları bakımından maddi vakıaların konusu olan olayın taraflarının aynı olup olmadığına kanaatimizce bakılmalıdır. Çünkü ceza davasına konu olan suçu işleyen fail ve suçtan zarar gören kişiler ile hukuk mahkemesinde suçtan doğan zararını failden talep eden kişiler esasen aynıdır. Başka bir deyişle, hukuk davası ve ceza davasına konu olan hukuka aykırı fiil aynı ise, bu hukuka aykırı fiilin tarafları da aynıdır.

Ceza mahkemesi ve hukuk mahkemesinde görülen davaların dava sebebi de kural olarak aynı değildir. Ceza mahkemesinde ceza kanunları bakımından suç teşkil eden bir fiili işlediği iddia edilen kimsenin kovuşturması yapılır ve yapılan yargılamada varılan sonuca göre sanığa ceza verilip verilmeyeceğine karar verilir. Buna karşılık, hukuk davasında davacı bir özel hukuk ilişkisinden dolayı hukukî himaye talep eder ve dava sebebi taraflar arasındaki bu özel hukuk ilişkisinin dayandığı maddi vakıalardır. Bununla birlikte ceza mahkemesinin ve hukuk mahkemesinin dayandığı maddi vakıaların aynı olması da mümkündür. Özellikle hukuka aykırı fiilin hem suç hem haksız fiil teşkil ettiği durumlarda ceza davası ve hukuk davasındaki maddi vakıalar bağlantılıdır. Örneğin, bir trafik kazasının faili ceza davasında ceza sorumluluğu bulunup bulunmadığı bakımından yargılanırken, hukuk mahkemesinde zarar gören dava açarsa aynı fail (davalı) haksız fiil sorumluluğu bulunup bulunmadığı bakımından yargılanır.

Ceza mahkemesindeki ve hukuk mahkemesindeki davaların konuları da birbiri ile özdeş değildir. Ceza davasının konusu, işlediği suç sebebiyle failin cezaya çarptırılması iken hukuk davasında dava konusu davacının talep sonucuna göre ulaşmak istediği sonuca göre belirlenir.

Bütün bu açıklanan nedenler birlikte değerlendirildiğinde, bir ceza mahkemesi kararının hukuk davasında kesin hükmün olumsuz etkisini doğurması kural olarak mümkün olmaz. Çünkü ceza davası ile hukuk davasının tarafları-dava sebebi-dava

konusu unsurları aynı olduğu için aynı davanın ikinci defa görülmesi söz konusu olmaması gerekir. Başka bir deyişle, ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde kesin hükmün olumsuz etkisini göstermesi ancak tarafları-dava sebebi-dava konusu unsurlarının aynı olması halinde mümkün olabilir. Hukukumuzda 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda yer alan şahsi hakların ceza mahkemesinde talep edilebilmesi halinde verilen karar, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde kesin hükmün olumsuz etki doğurmasına örnek teşkil etmekteydi. Ancak bugün için hukukumuzda böyle bir yol artık kalmamıştır. Bunun dışında ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından kesin hükmün olumsuz etkisine sahip olabildiği bir örnek bulunmamaktadır⁹. Sonuç olarak ceza verilmesine yer olmadığı kararı bakımından da, hukuk mahkemesinde kesin hükmün olumsuz etkisi teşkil edebileceği söylenemez.

2. Kesin Hükmün Olumlu Etkisi

a. Genel Olarak

Maddi anlamda kesin hükmün etkilerinden ikincisi, olumlu etkisidir. Bu etki gereği, bir uyuşmazlık hakkında kesinleşmiş bir mahkeme kararı, farklı konudaki bir davada ön sorun olarak ortaya çıkmışsa, ikinci davanın hâkimi bu ön sorun hakkında vereceği kararda bağımsız değildir, ilk hüküm ile bağlıdır¹⁰. Maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisi gereği, daha önce kesin hüküm ile hakkı hükme bağlanmış kişinin hakkı yeniden tartışma konusu yapılamaz¹¹.

Türk hukukunda maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisinden anlaşılan husus, çoğunlukla kesin hükmün “kesin delil” niteliğinde olmasıdır¹². Kanaatimizce kesin hükmün olumlu etkisinden söz ettiğimizde bundan anlaşılması gereken “kesin delil” kavramı değildir. Çünkü kesin delil kavramı, kesin hükmün olumlu etkisi nedeniyle bağlayıcı olmasını tam karşılayan bir kavram değildir. Bir başka deyişle kesin hükmün bağlayıcı olması ile kesin delilin bağlayıcı olması birbirinden farklıdır. Kesin delil, genel bir tanım vermek gerekirse, kanun gereği şartları belirlenmiş olan ve hâkime takdir hakkı tanımayan delillerdir. Ancak bu kesin delilin aksi başka bir kesin delil ile ispat edebilir. Buna karşılık kesin hüküm teşkil eden bir mahkeme kararının aksi senet veya yemin gibi bir kesin delil ile ispat edilemez. Kesin hükmün aksinin kesin hüküm

⁹ Ceza mahkemesinden verilen bazı özel hukuka ilişkin kararların, örneğin nüfus kaydında yaşın düzeltilmesi gibi, hukuk mahkemesi bakımından kesin hükmün olumsuz etkisine sahip olmadığına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Derya Belgin Güneş, *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkileri* (On İki Levha 2019) 132-151.

¹⁰ Walther J. Habscheid, *Schweizerisches Zivilprozess- und Gerichtsorganisationsrecht*, (Helbing&Lichtenhahn 1986) 223.

¹¹ Üstündağ, 694; Süha Tanrıver, *Medenî Usûl Hukuku* (Cilt I, 2. bs, Yetkin 2018) 881; Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, *Medenî Usul Hukuku* (2. bs, Adalet 2018) 287.

¹² Ali Cem Budak, *Kara Avrupası ve Anglo-Amerikan Medeni Usul Hukuklarında Kesin Hüküm: Türkiye ve İngiltere Örnekleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi 1991) 20; Kurşun, 86-87; Ahmet Cahit İyilikli, *Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm*, (Yetkin 2016) 456 v.d.; Üstündağ, 694; Postacioğlu ve Altay, 774; Alangoya ve Yıldırım ve Deren-Yıldırım, 349; Kuru, *İstinaflı Usûl* 775; Arslan ve Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, 694; Karşlı, 538; Umar, *Şerh* 871; Tanrıver, 881; Atalı, *Pekcanitez Usûl* 2072; Budak/Karaaslan, 286.

teşkil eden başka bir mahkeme kararı ile ispatı söz konusu olduğunda ise, birbiriyle çelişen iki kesin hükümden birinin yargılamanın yenilenmesi yoluyla ortadan kaldırılması gereği ortaya çıkar (HMK m. 375/I, 1). Kesin hüküm ancak kanundaki şartlar sağlandığında, yargılamanın yenilenmesi yoluyla ortadan kaldırılabilir veya kesinleştikten sonra gerçekleşen yeni vakıalar nedeniyle değiştirilebilir (değişiklik davası)¹³. Bu nedenle kesin hükmün olumlu etkisi gereği bağlayıcı olması, kesin delil ile bağlayıcılık karşısında kanaatimizce daha üstündür. Bu anlamda doktrinde ileri sürülen maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisinin, kesin delil etkisi olarak nitelenmesinin reddedilmesine ilişkin görüşe tamamen katılıyoruz¹⁴. Maddi anlamda kesin hüküm sonucu taraflar arasındaki uyuşmazlık artık kanunî bir gerçeklik niteliği kazandığından, olumlu etki olarak bu kanunî gerçekliğin¹⁵ kabul edilmesi gerekir. Bir davada kesin hükmün olumlu etkisinin ortaya çıkması ile o davada artık hükmün içeriğinin ispatına gerek kalmaz¹⁶.

Kesin hükmün olumsuz etkisinin ortaya çıkması için, sonraki dava ile ilk davanın taraflarının, dava konusunun ve dava sebebinin aynı olması gerekir. Olumlu etkide ise, bu şartların üçünün birden aranmasına imkân bulunmaz. Çünkü bu durumda olumsuz etki gereği aynı dava tekrar görülemeyeceğinden kesin hüküm nedeniyle ikinci davanın reddedilmesi zorunluluğu doğar ve bu husus dava şartı teşkil eder. Bu nedenle ikinci davada kesin hükmün olumlu etkisinin söz konusu olması için ilk dava ile taraflarının ve dava sebebinin aynı olması, buna karşılık dava konusunun ise farklı olması gerekir¹⁷. Bu açıdan bakıldığında, kesin hükmü düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 303. maddesinin 1. fıkrasının maddi anlamda kesin hükmün yalnızca olumsuz etkisinin şartlarını düzenlendiği görülmektedir. Bununla birlikte olumlu etkisinin şartları kanunda yer almamaktadır¹⁸.

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından maddi anlamda kesin hükmün olumlu etkisine sahip olabilmesi için de, iki davanın taraflarının ve dava sebebinin aynı ve fakat dava konusunun farklı olması gerekir. Bu şartlar sağlanmadığı sürece bu etkinin doğmasından söz edilemez.

Ceza davası ile hukuk davasının konularının birbirinden farklı olduğunu ve dava sebepleri ve taraflarının ise aynı olabileceğini yukarıda belirtmiştik¹⁹. Bu nedenle ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesi bakımından maddi anlamda kesin

¹³ S. Serhat Kurtuloğlu, *Medeni Yargılama Hukukunda Değişiklik Davası* (Adalet 2014) 45; Üstündağ, 720; Kuru, *İstinaflı Usul* 786-787; Arslan ve Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, 702-703; Yılmaz, s. 2967; Atalı, *Pekantuz Usul* 2085-2086.

¹⁴ Mine Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükmün Niteliği" (2009) 11 DEÜHFD 8. Bu konuda diğer yargı merci kararlarının ceza mahkemesine etkisi bakımından benzer görüş için bkz. Akkaş, 63-70.

¹⁵ Cenberci, 19; Domaniç, 20.

¹⁶ Haluk Konuralp, *Medeni Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları* (Tıpkı basım, Yetkin 2009) 12.

¹⁷ Umar, 871; Tanrıver, 882; İyilikli, 457; Atalı ve Ermenek ve Erdoğan, 557.

¹⁸ Umar, 871.

¹⁹ Bkz. s. 7.

hüküm olumlu etkisini doğurmaya elverişlidir. Ceza davasında yargılama konusu suç ile hakkında hukuk davası açılan hukuka aykırı fiilin aynı olduğu hallerde, ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etki doğurması mümkündür.

Doktrinde ceza mahkemesi kararlarının kesin hüküm gücüne sahip olduğu hallerde kesin delil niteliğinde olduğundan bahsedilmektedir²⁰. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, maddi anlamda kesin hüküm olumlu etkisi açıklanırken bunu kesin delil kavramı ile özdeş görmemek gerekir. Kesin hükümün bağlayıcılığı ile kesin delilin bağlayıcılığı birbirinden farklıdır. Dolayısıyla ceza mahkemesi kararının maddi anlamda kesin hüküm olumlu etkisine sahip olması da kesin delil kavramı ile açıklanamaz.

Ceza mahkemesinin nihaî kararlarının hüküm fıkrasında, hangi ceza kuralı gereğince sanığın mahkûm olduğu veya beraat ettiği yahut diğer kararların verildiği belirtilip mahkûm olması halinde uygulanacak ağırlaştırıcı veya hafifletici sebepler uygulanarak sonuç cezanın hesaplanması hususları yer alır (CMK m. 232/VI). Ceza mahkemesi kararının hüküm fıkrası, bu özellikleri itibariyle hangi sebeple beraat veya cezaya verilmesine yer olmadığı kararı verildiği veya maddi vaktaya ilişkin hangi tespitlerin yapıldığı konusunda açıklık getirmez. Bu gibi hallerde, hüküm fıkrasının maddi anlamda kesin hüküm etkisi doğurabilmesi için gerekçe ile hüküm fıkrası arasında bir bağ olduğunun kabul edilmesi gerekir²¹. Böylece örneğin, beraat

²⁰ Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usûlü* (6. bs, Demir-Demir 2001) 5110 v.d.; Kuru, *İstinaflı Usul* 779 v.d.; Arslan ve Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, 698 v.d.

²¹ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 303. maddesinin ikinci fıkrasına göre, bir hüküm davada ileri sürülen taleplerden, sadece hükmeye bağlanmış olanlar hakkında kesin hüküm teşkil eder (Bu fıkranın 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu dönemindeki karşılığı olan 237. maddenin birinci fıkrasında da, "Kaziyet muhkeme, ancak mevzuunu teşkil eden husus hakkında muteberdir." düzenlemesi yer almaktaydı.). Bu nedenle, esasa ilişkin kesinleşmiş nihaî bir kararın yalnızca hüküm fıkrasının maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiği, hükümün gerekçe kısmının kural olarak maddi anlamda kesin hükmeye dâhil olmadığı kabul edilir (Domaniç, 30; Gürdoğan, 40; Nedim Meriç, "Türk Hukukunda Maddi Anlamda Kesin Hükümün Objektif Sınırları" (2007) 7 MİHDER 420; Bilge/Önen, 700; Ansay, 368; Kuru, *İstinaflı Usul*, 772; Üstündağ, 718; Arslan ve Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, 691; Karslı, 537; Yılmaz, 2965; Tanrıver, 1040; Atalı, *Pekcantez Usul* 2059; Leo Rosenberg ve Karl Heinz Schwab ve Peter Gottwald, *Zivilprozessrecht* (17. Aufl, C. H. Beck 2010) § 153, Kn. 9. İsviçre hukukunda da maddi anlamda kesin hükümün hüküm fıkrasını kapsayıp gerekçeye kapsamaması görüşü kabul edilmektedir, Habscheid, 225). Ancak bazı hallerde, gerekçenin istisnaen kesin hükmeye dâhil olacağı kabul edilir. Bir davanın esasına ilişkin bir karar verilip verilmemesini, bir başka deyişle davanın usûlden reddedilip reddedilmediğini anlamak için, gerekçeye başvurmak zorunludur (Özkaya-Ferendeci, 50; Kuru, *İstinaflı Usul* 772; Arslan ve Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, 692; Karslı, 538). Bu durumda gerekçe, hüküm fıkrasına açıklık getirir (Bilge ve Önen, 703). Yine gerekçe ile hüküm fıkrası arasında sıkı ve zorunlu bir bağ varsa, gerekçe de kesin hüküm teşkil eder (Gürdoğan, 44; Özkaya-Ferendeci, 50-51; Ansay, 368; Bilge ve Önen, 700-701; Kuru, *İstinaflı Usul* 772; Arslan ve Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz ve Hanağası, 692; Üstündağ, 719; Karslı, 538; Yılmaz, 2967; Tanrıver, 1040; Atalı, *Pekcantez Usul*, 2059). Yargıtay da kararlarında, hüküm ile gerekçe arasında sıkı bir bağ olduğunda, gerekçenin kesin hükümün kapsamına dâhil olduğunu kabul etmektedir ["...Kesin hükümün kural olarak hüküm fıkrasına münhasır olduğu ve gerekçeye sirayet etmeyeceği kabul edilmiş ise de hüküm fıkrasına sıkı sıkıya bağlı olan gerekçe de kesin hüküm teşkil etmektedir. Hangi gerekçenin hüküm fıkrasına sıkı sıkıya bağlı olduğu, her olayın özelliğine göre belirlenir. Ancak gerekçe, hükmeye ulaşmak için mahkemeye yapılan hukuki ve mantıklı tahlil ve delillerden ibaret kalmayıp, hüküm fıkrası ile ayrılması imkansız bir bağlılık içinde bulunuyor ise, istisnaen bu kısım da kesin hükmeye dâhil olduğunu kabul etmek gerekir..." 22. HD, 14.2.2017, E. 2017/2256, K. 2017/2199 (RG, 1.7.2017, S. 30111); "...Kesin hüküm, kural olarak hüküm fıkrasına münhasır ve gerekçeye sirayet etmez ise de; hâkimi hükmeye varmaya hukukun zorlayan ve hüküm fıkrası ile ayrılmaz bir bağlılık içinde bulunan gerekçe de kesin hüküm niteliğini alır. Tanınmasına karar verilen yabancı mahkeme kararının gerekçesinde; "...Müşterek haneyi terk etmenin evlilik birliğini ortadan kaldırır nitelikte fiil oluşturduğundan davacı erkek tarafın davasının haklı olduğu ve salt davalı eş (kadın) kusuruna dayalı boşanma kararının verilmesi gerektiği kanaati ile boşanma davasını kabul ettiğini belirtmiştir. Bu ifadeden boşanmaya kadının tam kusurlu davranışları esas alınarak hükmedilmiş olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu ilam tanındığına göre kesin hüküm etkisi hasıl olmuş ve tarafları bakımından bağlayıcılık vasfını kazanmıştır..." 2. HD, 5.4.2016, E. 2015/18262, K. 2016/6866 (YKD, C. 42, S. 6, 2016, s. 1333-1334)]. Hüküm fıkrası açık değilse, gerekçe hüküm

kararının sanığın suçu işlemediğinin sübut bulması veya işlediğinin sübut bulmaması nedenlerinden hangisine dayanılarak verildiğinin anlaşılması için kesin hükümün gerekçe kısmını da kapsamı gerekir. Sonuç olarak kanaatimizce gerekçenin kesin hükme istisnaen dâhil olduğu hallerin arasında ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkisi de bulunur.

b. Kesinleşmiş Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Olumlu Etkisi

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesindeki bağlayıcılığı konusundaki temel düzenleme olan Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi, ceza verilmesine yer olmadığı kararının etkisi konusunda sessizdir. Söz konusu düzenlemenin mefhumu muhalifi yorumundan, mahkûmiyet kararlarındakine benzer şekilde²², ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olması gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Ceza verilmesine yer olmadığı kararlarının hukuk mahkemesinde bağlayıcı etkisinin olup olmadığı sorusunun cevabı olarak mahkûmiyet kararlarının bağlayıcı etkisi ile benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Başka bir deyişle, ceza verilmesine yer olmadığı kararı failin fiili işlediği konusunda ve failin hukuka aykırı bulunduğu konusunda hukuk hâkimini bağlayacaktır²³. Çünkü ceza verilmesine yer olmadığı kararları nitelikleri itibarıyla sanığın yüklenen suçu işlediğini tespit etmekle birlikte çeşitli sebeplerle sanığa ceza verilmemesi yönünde hüküm kurulmasını gerektirir. Ceza verilmesine yer olmadığına ilişkin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. ve 4. fıkraları olmasaydı, sanık hakkında, fiili işlediği sabit olduğundan mahkûmiyet kararı verilmesi gerekecek idi.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 214. maddesinin 2. fıkrası, sahtecilik suçundan dolayı ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı olmadığını düzenlemektedir. Kanun koyucu burada sahtecilik bakımından verilen beraat kararı ile ceza verilmesine yer olmadığı kararını eşit tutmuştur. Ancak bu düzenlemeyi kanaatimizce ceza verilmesine yer olmadığı kararının hangi gerekçeyle verildiğine bakılarak yorumlamak gerekir. Çünkü ceza verilmesine yer olmadığı kararında, failin sanık tarafından işlendiği belirlenmekle beraber çeşitli sebeplerle ceza verilmemesi gerektiği kanun tarafından benimsenmiştir. Bu nedenle ceza verilmesine yer olmadığı kararının failin işlendiği hususunda kural olarak hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte olması gerekir²⁴.

fıkrasının kapsamının belirlenmesinde yardımcı olacaktır (Gürdoğan, 43; Özkaya-Ferendeci, 51; Kuru, *Istinaflı Usul*, 772; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 691; Üstündağ, 719; Karslı, 537.). Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre ise, gerekçenin her durumda hüküm fıkrası ile arasında zorunlu mantıklı bir bağ bulunması sebebiyle kesin hükmün objektif sınırlarının gerekçeyi de kapsamı gerekir, böylece kesin hükmün amaçları arasında yer alan hukukî barış ve güvenliğin sağlanması ve usul ekonomisinde de hizmet edilmesi mümkün olur (Ersin Erdoğan, *Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi* (Yetkin 2017) 145-152; Atalı ve Ermenek ve Erdoğan, 558).

²² Bkz. Belgin Güneş, 150 v.d.

²³ Aras, 227-228.

²⁴ Atalı, *Pekcanitez Usul*, 2083.

Sonuç olarak, ceza verilmesine yer olmadığı kararı fiilin hukuka aykırılığı ve failin o fiili işlediği hususlarında hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcıdır. Buna karşılık ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilme gerekçeleri bakımından hukuk mahkemesi bu sebeplerle bağlı değildir. Ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilme sebepleri ile bağlı olmaksızın hukuk hâkimi tazminata karar verilip verilmeyeceğini takdir edecektir. Dolayısıyla Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. ve 4. fıkralarında yazılı sebepler hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte olmayacaktır.

Bunun yanı sıra ceza verilmesine yer olmadığı kararının kesin hükmün olumlu etkisi nedeniyle bağlayıcılığının kapsamı belirleyebilmek için söz konusu kararın gerekçesine bakılması zorunluluğu vardır. Çünkü ceza verilmesine yer olmadığı kararının hangi sebeplerle ve hangi maddi vakıalara dayanılarak verildiğinin tespit edilmesi sonucunda bağlayıcılığının kapsamı belirlenebilecektir. Bu hususlar da, ceza verilmesine yer olmadığı kararının hüküm fıkrasında değil, gerekçe kısmında yer almaktadır.

c. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Sebeplerine Göre Hukuk Mahkemesi Bakımından Bağlayıcı Etkisi

1. Yaş Küçüklüğü, Akıl Hastalığı veya Sağır ve Dilsizlik Hali ya da Geçici Nedenlerin Bulunması Halinde

Yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması halinde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir (CMK m. 223/III, a). Bu hallerde, iddia edilen suç bakımından sanığın isnat yeteneği bulunmaz²⁵.

Ceza hukukunda ayırt etme gücü bakımından on iki yaşın altındaki kimseler tamamen sorumsuzdur; on iki ile on beş yaş arasındaki kimselerin işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur; on beş ile on sekiz yaş arasındaki fiil işleyen kimse ise sadece ceza indiriminden faydalanır (TCK m. 31). Yaş küçüklüğünün yanı sıra, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik, geçici nedenler ve alkol veya uyuşturucu madde etkisinde olma kusur yeteneğini etkileyen hallerdir. Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez. Ancak, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükümlenir (TCK m. 32). Türk Ceza Kanunu'nun yaş küçüklüğüne ilişkin kuralları da sağır ve dilsizler hakkında uygulanarak fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümleri, on beş yaşını doldurmamış

²⁵ Kurşun, 140.

olan sağır ve dilsizler hakkında; on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, on sekiz yaşını doldurmuş olup da yirmi bir yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da uygulanır (TCK m. 33). Geçici bir nedenle ya da irade dışı alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez (TCK m. 34).

Ceza hukukunda kusur yeteneği (isnat yeteneği), genellikle medenî hukuktaki ayırt etme gücüne (temyiz kudreti) kıyasla daha dar ifade edilir²⁶. Ceza hukukunda belli bir yaşın altındaki herkesin suç işlemek bakımından kusur yeteneğine sahip olmadığı kabul edilir. Buna karşılık, medenî hukukta yaş ölçütü bulunmaz ve ayırt etme gücü bakımından her somut olay için ayrı değerlendirme yapılması gerekir²⁷.

Medenî hukuktaki ayırt etme gücü ve ceza hukukundaki kusur yeteneği mahkeme hükmünü de birbirinden farklı şekilde etkiler. Ayırt etme gücüne sahip olmayanlar kural olarak haksız fiillerinden sorumlu değildir²⁸. Medenî hukukta ayırt etme gücüne sahip olmayan biri hakkaniyet ölçüsünde kısmen veya tamamen zararın tazmininden sorumlu tutulabilir (TBK m. 65). Fakat ceza hukukunda bu kişilere ceza verilen hallerde hakkaniyet ölçütü kullanılmaz²⁹.

Medenî hukuktaki ayırt etme gücünün varlığı ve yokluğu hakkında düzenlemeler ile ceza hukukundaki isnat yeteneğine ilişkin haller birbirinden oldukça farklıdır. Bu nedenle de kanun koyucu ceza sorumluluğunda ayırt etme gücüne ilişkin varılan sonuçların hukuk hâkimini bağlamayacağını açıkça düzenlemiştir (TBK m. 74/I). Dolayısıyla ayırt etme gücü bulunmadığına ilişkin verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararı, hukuk mahkemesinde bağlayıcı nitelikte değildir³⁰. Ceza davası sonucunda örneğin, akıl hastalığı olduğu için hakkında ceza verilmeyen bir kimse hakkında, hukuk mahkemesinde bu fiili neticesinde verdiği zarardan dolayı tazminata karar verilebilir. Başka bir deyişle, ceza hâkiminin akıl hastalığı nedeniyle ceza vermemesi hukuk hâkimini bağlamayacak, hâkim medenî hukuk hükümleri çerçevesinde sorumluluk doğup doğmadığını inceleyecektir³¹. Başka bir örnek de Türk Borçlar Kanunu'nun 65. maddesine göre, hakkaniyet gerektiriyorsa;

²⁶ Roland Brehm, *Berner Kommentar Das Obligationenrecht Die Entstehung durch unerlaubte Handlungen Art. 41-61 OR* (4. Aufl., Stämpfli 2013) 738.

²⁷ Nazlı Hilal Çelik, *İstanbul Şerhi Türk Borçlar Kanunu C. I - Genel Hükümler* (Ed. Rona Serozan, Emre Gökyayla, Faruk Acar, M. Turgut Öz, H. Murat Develioğlu, 2.bs, Vedat 2018) 747-748.

²⁸ Haluk Tandoğan, *Türk Mes'uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdî Mes'uliyet)* (1. basıdan tıpkı bastı, Vedat 2010) 57; Çelik, 747.

²⁹ Kudret Ayiter, "Rechtsvergleichende Betrachtungen über wechselseitige Wirkungen der rechtskräftigen Straf- und Zivilurteile" (1972) *Festschrift für Ernst Heinitz zum 70. Geburtstag*, 753; Çelik, 748.

³⁰ Aras, 227; Koçak, 113; O. Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. II* (Legal 2017) 518.

³¹ Aras, 227; Antalya, 518.

hâkim, ayırt etme gücü bulunmayan kişinin verdiği zararın, tamamen veya kısmen giderilmesine karar verilebilmesidir³².

Ayrıca zorunluluk durumunda; Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. fıkrasının (b) bendine göre, suçun hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi suretiyle veya zorunluluk hali ya da cebir veya tehdit etkisiyle işlenmesi hallerinde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir.

Amirin verdiği emir, hukuka uygun ise, bu emrin yerine getirilmesi hukuka uygunluk sebebi teşkil eder ve bu durumda beraat kararı verilmesi gerekir³³. Buna karşılık amirin verdiği emir, hukuka aykırı ve fakat bağlayıcı ise, sanığa ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir (TCK m. 24/II). Yine, “*Emrin, hukuka uygunluğunun denetlenmesinin kanun tarafından engellendiği hallerde, yerine getirilmesinden emri veren sorumlu olur.*” ifadesi (TCK m. 24/IV) gereği, hukuka aykırı ve bağlayıcı emri yerine getiren kişi hakkından kusurluluğu kaldıran bir neden olarak ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir³⁴.

Gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez (TCK m. 25/II).

Karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı cebir ve şiddet veya muhakkak ve ağır bir korkutma veya tehdit sonucu suç işleyen kimseye ceza verilmez. Bu gibi hallerde cebir ve şiddet, korkutma ve tehdidi kullanan kişi suçun faili sayılır (TCK m. 28).

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. fıkrasının (b) bendindeki haller, nitelikleri itibarıyla mazeret nedeni teşkil eder ve bu hallerde fiilin haksızlığı ve failin kusurluluğu azalır³⁵. Söz konusu ceza verilmesine yer olmadığı kararları,

³² Koçak, 113. “...Kusur sorumluluğu için temyiz kudretinin varlığı gerekmektedir; Diğer yandan, kanunda gösterilen istisnaların varlığı halinde, temyiz kudreti bulunmayanlar da sorumlu tutulabilirler. Bu istisna; durumlardan biri ise, Borçlar Kanununun 54/1. maddesidir. Bu madde hükmüne göre, hakkaniyet gerekli kılıyorsa hâkim temyiz kudreti bulunmayan bir kişiyi kısmen veya tam olarak tazminata mahkûm edebilir. Somut olayda; sigortalı ...'yı bıçaklayarak öldüren ...'in temyiz kudretini haiz olmadığı ceza dosyası kapsamında sabit olmakla birlikte, davalı ...in Borçlar Kanununun 54/1. maddesi hükmü gereğince olayı çevreleyen koşullar ile fiilin mahiyeti göz önünde tutulduğunda tazminat miktarından sorumlu olacağı gözetilerek...” 10. HD, 26.5.2016, E. 2015/6461, K. 2016/8682 [Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/anaindex.htm> erişim tarihi 1.12.2018]; “...Adli Tıp Kurumundan alınan raporda; davalıda suç tarihi itibarı ile şuur ve hareket serbestisini ortadan kaldıracak derecede Paranoik Şizofren olarak tanımlanan akıl hastalığı bulunduğu belirlendiği, ceza mahkemesince davalının cezai sorumluluğu bulunmadığı gerekçesiyle ceza verilmesine yer olmadığına karar verildiği ... anlaşılmaktadır...Olay tarihinde yürürlükte bulunan 818 Sayılı Borçlar Kanununun 54. ve halen yürürlükte bulunan 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 65. maddesine göre; hakkaniyet gerektiriyorsa hakim, ayırt etme gücü bulunmayan kişinin verdiği zararın tamamen veya kısmen giderilmesine karar verebilir...” 4. HD, 3.3.2016, E. 2015/15710, K. 2016/2818 (Kazancı). Aynı yönde, 4. HD, 25.2.2015, E. 2014/15656, K. 2015/2147 (Kazancı); 10. HD, 27.9.2013, E. 2012/24954, K. 2013/17630 (Kazancı); 10. HD, 16.2.2010, E. 2009/15766, K. 2010/1900 (Kazancı).

³³ Elif Bekar, “Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri (CMK m. 223)” (2017) LXXV/1 İÜHFİM, 32.

³⁴ Bekar, *Hüküm* 33.

³⁵ Sözüter, 231.

dayandıkları mazeret nedenleri bakımından hukuk hâkimini bağlamaz. Çünkü failin kusurunun derecesi nedeniyle bu hallerde ceza verilmesine yer olmadığına karar verilirken, hukuk hâkiminin kusurun derecesini medenî hukuk bakımından takdir ederek farklı sonuca varması mümkündür. Burada ceza hukukunun kusurun ağırlığını dikkate alarak ceza vermemesi ile medenî hukukun kusuru değerlendirmesi ölçütleri birbiri ile örtüşmez.

Türk Borçlar Kanunu'nun 63. maddesinin 2. fıkrasına göre, zorunluluk halinde işlenen fiil hukuka aykırı sayılmaz. Hukuk hâkimi, zorunluluk hali içinde başkasının mallarına zarar veren kimsenin hakkaniyet gereği bu zararı gidermesine karar verebilir (TBK m. 64/II). Ceza hukuku doktrininde ise, bir görüşe göre³⁶, zorunluluk hali ikiye ayrılarak incelenir. Buna göre, zorunluluk hali hukuka uygunluk nedeni ve mazeret nedeni olarak iki şekilde ortaya çıkabilir. Korunan hukukî yarar, müdahale edilen hukukî yarardan önemli ölçüde daha üstün ise, zorunluluk hali hukuka uygunluk nedenidir. Buna karşılık korunan hukukî yarar, müdahale edilen hukukî yarardan önemli ölçüde üstün değil veya her ikisi de eşit derecede önemli ise, zorunluluk hali mazeret nedeni niteliğindedir³⁷. Bu ayrımın ceza mahkemesinin vereceği karara yansımaları ise şöyledir: Zorunluluk hali hukuka uygunluk nedeni ise, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 2. fıkrasının (d) bendi gereği, beraat kararı; mazeret sebebi olan zorunluluk hali söz konusu ise Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. fıkrasının (b) bendi gereği ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerekir³⁸. Ceza hukukundaki zorunluluk hali (TCK m. 25/II) ile borçlar hukukundaki zorunluluk hali (TBK m. 63) kavramları içerikleri bakımından birbiri ile örtüşmediği için eleştirilir³⁹. Doktrinde ileri sürülen bir başka görüşe göre⁴⁰ ise, zorunluluk hali mazeret nedenidir. Dolayısıyla zorunluluk halinde, failin haksızlık niteliği devam eder ancak sanık kusurlu sayılmaz. Bu konuda gerek Türk Ceza Kanunu'nun 25. maddesinin 2. fıkrası gerek Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 3. fıkrasının (b) bendi bakımından zorunluluk hali, kusurluluğu ortadan kaldıran bir sebeptir ve bu halde beraat kararı değil, yalnızca ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilebilir⁴¹. Bu görüş, zorunluluk halinin hem hukuka uygunluk nedeni hem de mazeret nedeni olmasına ilişkin görüşü kabul edilemez bulur⁴².

³⁶ Zeynel T. Kangal, *Ceza Hukukunda Zorunluluk Hali* (Seçkin 2010) 483; Elif Bekar, *Türk ve Amerikan Ceza Hukukunda Zorunluluk Hal*, (Seçkin 2013) 83 v.d.; Nur Centel ve Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş* (10. bs., Beta 2017) 323; Hamide Zafer, *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75* (6. bs., Beta 2016) 382; Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13. bs., Seçkin 2018) 299; Veli Özer Özbek ve Koray Doğan ve Pınar Bacaksız ve İlker Tepe, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (9. bs., Seçkin 2018) 369-370.

³⁷ Kangal, 483-484.

³⁸ Kangal, 484.

³⁹ Bekar, *Zorunluluk Hali* 86.

⁴⁰ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (14. bs., Seçkin 2018) 425; Mahmut Koca ve İlhan Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (11. bs., Seçkin 2018) 346; Mehmet Emin Artuk ve Ahmet Gökcen ve M. Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (11. bs., Adalet 2017) 502; Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (21. bs., Adalet 2017) 422.

⁴¹ Koca ve Üzülmez, 346.

⁴² Koca ve Üzülmez, 347, dn. 998.

Doktrinde zorunluluk halinin hukukî niteliği itibariyle hukuka uygunluk nedeni olduğu görüşü de savunulur⁴³. Bu görüşe göre de, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesi ile Türk Ceza Kanunu'nun 25. maddesinin 2. fıkrasının kanun koyucu tarafından uyumlu hale getirilmesi gerekir⁴⁴. Yargıtay kararlarında zorunluluk hali şartları gerçekleştiği takdirde kusurluluğu ortadan kaldıran bir sebep olarak kabul edilir ve ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerektiği belirtilir⁴⁵.

Kanaatimizce de, ceza hukuku bakımından zorunluluk hali kanun koyucu tarafından kusurluluğu ortadan kaldıran sebep olarak düzenlenmiştir. Bu nitelik karşısında da zorunluluk hali içerisinde işlenen fiil haksızlık içermesine karşın, kusurluluk ortadan kalktığından ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi uygun görülmüştür. Zorunluluk hali, ceza hukuku bakımından hukuka aykırı olan bir fiil iken, özel hukuk bakımından hukuka uygun kabul edilmesi hukuk düzeninin çelişmesi sonucunu doğuracaktır. Zorunluluk hali nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi, fiilin haksızlık olduğu tespitini de içerdiğinden, hukuk mahkemesi bakımından bu husus bağlayıcı nitelikte kabul edilmelidir. Bu durumda hukuk hâkimi, ceza verilmesine yer olmadığı kararı karşısında zorunluluk hali nedeniyle verilen zararın giderilmesine hakkaniyet gereği karar verebilir (TBK m. 64/II).

2. Meşru Savunmada Sınırın Mazur Görülebilecek Heyecan, Korku veya Telaş Nedeniyle Aşılması Halinde

Meşru savunmada sınırın mazur görülebilecek heyecan, korku veya telaş nedeniyle aşılması (TCK m. 27/II) halinde, sınırı aşan kısım hukuka aykırı nitelikte olmakla birlikte kişinin kusurluluğu söz konusu heyecan, korku veya telaş nedeniyle azalır. Bu nedenle meşru savunmada sınırın mazur görülebilecek heyecan, korku veya telaş nedeniyle aşılması hukukî niteliği itibariyle bir hukuka uygunluk nedeni değil, mazeret sebebidir⁴⁶. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. fıkrası

⁴³ Çağrı Kan, *Türk Ceza Hukukunda Zorunluluk Hali*, (Yetkin 2018) 161; Kayhan İçel, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Beta 2017) 359; Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (18. bs., Seçkin 2018) 253; Nevzat Toroslu ve Haluk Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, (Savaş 2018) 170 v.d.; Zeki Hafizoğulları ve Muharem Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (11. bs., Usa 2018) 222; Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7. bs., Yetkin 2016) 376.

⁴⁴ Kan, 161.

⁴⁵ "...zorunluluk hali 765 sayılı TCK'nunda bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmekte iken, 5237 sayılı TCK'nunda kusurluluğu ortadan kaldıran bir neden olarak sayılmış olup, dolayısıyla 5237 sayılı TCK uygulamasında, zorunluluk halinde suç işleyen kişi hakkında "beraat" değil, TCK'nun 25/2. maddesi uyarınca "ceza verilmesine yer olmadığı" kararı verilmelidir. Bu husus, 5271 sayılı CMK'nun 223/3-b maddesinden de açıkça anlaşılmaktadır." CGK, 19.2.2013, E. 2012/8-1551, K. 2013/64 [Lexpera İçtihat, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat> erişim tarihi 1.1.2.2018]; "...yapılan spor müsabakası esnasında sanığın bulunduğu tribünde yaşanan arbede sırasında demir korkuluklara sıkışmamak için müsabaka alanı olarak kabul edilen kum olan koşu pistine atlaması biçimindeki eylemi karşısında; sanığın yasak alana girme fiilinin ceza sorumluluğunu kaldıran zorunluluk hali kapsamında kaldığı cihetle, TCK'nun 25/2. ve CMK'nun 223/3-b maddeleri gereğince sanık hakkında kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı yerine beraatine karar verilmesi, Kanuna aykırı ve O Yer Cumhuriyet Savcısının temyiz nedenleri bu itibarla yerinde görüldüğünden tebliğnameye uygun olarak HÜKMÜN BOZULMASINA..." 19. CD, 28.6.2016, E. 2015/19686, K. 2016/20393 (Lexpera).

⁴⁶ Aykut Ersan, *Ceza Hukukunda Meşru Savunma ve Meşru Savunmada Sınırın Aşılması* (On İki Levha 2013) 126-127; Söztier, 232; Mahmut Koca, "YTCK'da Hukuka Uygunluk Sebepleri" (2006) 1 CHD 142; Özgenç, 448; Özbek ve Doğan

gereği, bu halde beraat kararı değil, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir. Bu mazeret sebepleri hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı nitelikte değildir. Yargıtay'ın meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeniyle aşılması halinde sanığın kusursuz sayılıp hukuk mahkemesinde bağlayıcı olduğunu belirten kararı⁴⁷ kanaatimizce yerinde değildir. Çünkü bu halde sanığın kusurluluğu ortadan kalktığından, hukuk hâkimi kusurun derecesini ceza mahkemesi kararından bağımsız olarak değerlendirebilir.

3. Kusurluluğu Kaldıran Hataya Düşülmesi Halinde

Ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlere ait koşulların gerçekleştiği hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, bu hatasından yararlanır (TCK m. 30/III). İşlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, cezalandırılmaz (TCK m. 30/IV).

Kusurluluğu kaldıran hataya düşülmesi halinde (CMK m. 223/III, d), bu hatası nedeniyle hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesine karşın, hukuk hâkimi kişinin sorumlu olduğuna karar verebilir. Çünkü ceza hukuku anlamında hata, hukukî sorumluluk ile ilgili değildir. Ceza verilmesine yer olmadığı kararında fail suçu işlemiş olmasına rağmen kusurlu olmadığı konusunda hataya düşmüş olsa da, fiilin işlenmiş olması sebebiyle hukuk hâkimi ilgili kişiyi verdiği zarardan dolayı sorumlu tutabilir. Başka bir deyişle, kusurluluğu kaldıran hataya düşülmesi bakımından hukuk hâkimi, ceza verilmesine yer olmadığı kararı ile bağlı olmayacaktır.

4. Etkin Pişmanlık Halinde

Etkin pişmanlık Türk Ceza Kanunu'nda genel bir madde olarak değil, fakat çeşitli suçlarda özel olarak öngörülmüştür. Bu maddelerde kimi zaman etkin pişmanlık cezayı ortadan kaldıran şahsî sebep⁴⁸ iken, kimi zaman da cezada indirimi gerektiren şahsî sebeptir⁴⁹. Bu açıdan etkin pişmanlık sebeplerinin ceza sorumluluğuna etkisi ikiye ayrılır: Birincisi cezayı azaltan etkin pişmanlık, ikincisi cezayı kaldıran etkin pişmanlıktır⁵⁰. İlk halde, etkin pişmanlık nedeniyle ceza hâkimi sanığın mahkûmiyetine karar verir ve fakat cezasında indirim uygular. İkinci halde ise, iddia

ve Bacaksız ve Tepe, *Ceza Genel* 410-412. Meşru savunmada sınırın mazur görülebilecek heyecan, korku veya telaş nedeniyle aşılmasının hukuki niteliğini kusurluluğu ortadan kaldıran sebep olarak kabul eden görüş için bkz. Artuk ve Gökçen ve Alşahin ve Çakır, 489.

⁴⁷ "...hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde "beraat hükmü" değil, Yasanın 27/1. maddesine göre indirimli ceza veya Yasa'nın 27/2. maddesine göre ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmelidir. Bu husus, 5271 sayılı Yasa'nın 223/3-c maddesinden de açıkça anlaşılmaktadır...Bu kapsamda; davalının, maruz kaldığı saldırı karşısında içine düştüğü korku, telaş ve şaşkınlık dolayısıyla davranışlarını yönlendirme yeteneğinin ortadan kalkması söz konusu olduğundan, meşru müdafaa sınırının aşılmasından dolayı kusurlu sayılmayacağı kabul edilmelidir. Dolayısıyla davanın tümünden reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde davalının sorumluluğuna karar verilmiş olması doğru görülmemiş kararın bozulması gerekmiştir..." 4. HD, 29.9.2015, E. 2015/9205, K. 2015/10251 (Kazancı).

⁴⁸ TCK m. 93/I, m. 192/I, II, IV, m. 201/I, II, m. 221/I, II, III, IV, c. 1, m. 254/I, II, III, m. 274/I,

⁴⁹ TCK m. 93/II, m. 110, m. 168/I, II, III, V, m. 192/III, m. 221/IV, c. 2, m. 248/I, II, m. 269/I, II, III, IV, m. 274/II, III, m. 293.

⁵⁰ Yasemin Baba, *Türk Ceza Kanunu'nda Etkin Pişmanlık* (On İki Levha 2013) 126-129; Bekar, *Hüküm*, 36.

edilen fiili sanığın işlemiş olduğu sübut bulmuş olmasına rağmen, kanunî şartlar gerçekleşmişse, ceza verilmesine yer olmadığına karar verilir⁵¹.

Etkin pişmanlık nedeniyle verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararları fiilin fail tarafından işlendiği hakkında hukuk hâkimi bakımından bağlayıcı etkiye sahiptir. Çünkü ceza mahkemesi tarafından deliller değerlendirilip fiilin fail tarafından işlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşılık etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasına neden olan hususlar hukuk hâkimi bakımından bağlayıcı nitelikte değildir.

5. Şahsî Cezasızlık Sebeplerinin Varlığı Halinde

Şahsî cezasızlık sebeplerinin varlığı halinde, ceza mahkemesi sanığın fiili işlediğini tespit etmiştir, fakat kanunda sayılan sebepler nedeniyle cezada indirim yapılmasına veya ceza verilmesine yer olmadığına karar verir.

Yağma ve nitelikli yağma hariç, malvarlığına karşı suçlar bölümünde yer alan suçların; “a) Haklarında ayrılık kararı verilmemiş eşlerden birinin, b) Üstsoy veya altsoyunun veya bu derecede kayın hısımlarından birinin veya evlat edinen veya evlatlığın, c) Aynı konutta beraber yaşayan kardeşlerden birinin zararına olarak işlenmesi halinde, ilgili akraba hakkında cezaya hükmolunmaz” (TCK m. 167). Bu konuda başka bir örnek de Türk Ceza Kanunu’nun 273. maddesindedir. Buna göre, “Kişinin; a) Kendisinin, üstsoy, altsoy, eş veya kardeşinin soruşturma ve kovuşturmayla uğramasına neden olabilecek bir hususla ilgili olarak yalan tanıklıkta bulunması, b) Tanıklıktan çekinme hakkı olmasına rağmen, bu hakkı kendisine hatırlatılmadan gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapması halinde, verilecek cezada indirim yapılabileceği gibi, ceza vermektense vazgeçilebilir.”

Bu durumlarda da fiilin hukuka aykırılığı bakımından ceza mahkemesinin verdiği ceza verilmesine yer olmadığı kararı, mahkûmiyet kararı gibi hukuk hâkimini bağlar⁵². Buna karşılık şahsî cezasızlık sebepleri bakımından bu karar hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcılık teşkil etmez.

6. Hakaret Suçunun Varlığı Halinde

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 223. maddesinin 4. fıkrasının (c) bendine göre, karşılıklı hakaret sebebiyle ceza hâkimi sanık hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararı verir. Karşılıklı hakaretin gerçekleşmiş olduğunu tespit eden ceza hâkimi

⁵¹ Baba, 126.

⁵² “...Söz konusu kararın gerekçe kısmında, katılan ile evli olması sebebiyle hesabın şifresini bilen sanığın müşterinin rızası dışında parayı hesabına havale ettiği, bu şekilde üzerine atılı bilişim sistemlerini kullanmak suretiyle hırsızlık suçunu işlediği sabit ise de eşlerden birinin diğeri hakkında hırsızlık suçunu işlemesi halinde ilgili kişiye ceza verilmeyeceğinin hüküm altına alındığı belirtilmiştir. Ceza dosyası 2.4.2014 tarihinde kesinleşmiştir. Davalının, yargılandığı ceza davasında; davacının rızası dışında parayı hesabına havale ettiği hususu kesinleşmiştir. Bu durumda, mahkemece; davacının, havale işleminin bilgisi dışında yapıldığı iddiasını ispatlayamadığı gerekçesi ile; davanın reddine karar verilmesi doğru görülmüştür...” 3. HD, 17.11.2015, E. 2015/12258, K. 2015/18224 (Kazancı).

cezada indirim yaparak mahkûmiyet kararı verebileceği gibi, ceza verilmesine yer olmadığına da karar verebilir (TCK m. 129/III). Karşılıklı hakarete, sanık mağdura hakaret ettiğinden aynı zamanda mağdurun da sanığa hakaret etmesi nedeniyle kendisi de mağdur olduğundan hâkim ceza verilmemesine kanaat getirebilir. Bu durumda hakaret fiilinin işlendiği kesin bir biçimde tespit edildiğinden, bu karar hukuk hâkiminin önündeki uyumsuzluk bakımından bağlayıcı niteliktedir⁵³.

Bundan başka Türk Ceza Kanunu'nun 129. maddesinin 1. ve 2. fıkralarında da bir haksız fiile veya kasten yaralamaya tepki olarak hakaret suçu işlenmesi hali de ceza verilmeyecek hallerdendir. Her ne kadar Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 4. fıkrasında sayılmamış olsa da, bu iki fıkra bakımından da ceza hâkiminin ceza verilmesine yer olmadığına karar vermesi gerekir⁵⁴. Yine Türk Ceza Kanunu'nun 128. maddesinde de iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamındaki ifadeler bakımından da ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerekir⁵⁵. Bu kararlar bakımından da işlenen fiilin hukuka aykırılığı ceza mahkemesince tespit edilmiş olduğundan, hukuk hâkimi için bağlayıcı niteliktedir.

7. İşlenen Fiilin Haksızlık İçeriğinin Azlığı Halinde

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 4. fıkrasının (d) bendine göre, işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı halinde, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir. Bu duruma örnek olarak, Türk Ceza Kanunu'nun 145. maddesi verilebilir⁵⁶. Buna göre, hırsızlık suçunun konusunu oluşturan malın değerinin azlığı nedeniyle, verilecek cezada indirim yapılabileceği gibi, suçun işleniş şekli ve özellikleri de göz önünde bulundurularak, ceza vermektense vazgeçilebilir.

⁵³ Karş. "...Ceza dosyası içeriğine göre; davalının, olay tarihinde davacıya hakaret eylemi sabittir. Hukuk hakimi ceza mahkemesince belirlenen bu maddi olgu ile bağlıdır. Mahkeme kararının gerekçesinde belirtilen; ceza mahkemesinin hakaret eyleminin karşılıklı olduğu gerekçesiyle davalı hakkında ceza verilmesine yer olmadığına dair kararı hukuk hakimi yönünden bağlayıcı olmayıp, tazminat miktarının belirlenmesinde etkili olabileceğinden, davacı yararına 6098 Sayılı TBK'nın 58. maddesi uyarınca uygun miktarda manevi tazminata hükmedilmesi gerekir..." 4. HD, 27.4.2016, E. 2016/4038, K. 2016/5706 (Kazancı); "...Davacının şikayeti üzerine, davalı hakkında ...ceza mahkemesince; davaya konu mesajlarla sanığın müştekiye hakaret ettiği, ancak sanığın bu eylemini müşteki ile yapmış olduğu telefon konuşmalarında kendisine hitaben söylenen sözler üzerine gerçekleştirdiği, karşılıklı hakaret suçundan sanığa ceza verilmemesi gerektiği gerekçesi ile ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmiştir...Somut olayda, davaya konu edilen mesajların atılmasına davacının kendi eyleminin sebep olduğu anlaşılmaktadır. Açıklanan nedenle saldırıyı kinayan bir karar vermekle yetinilmesi gerekirken, tazminata hükmedilmemiş olması usul ve yasaya uygun görülmediğinden kararın bozulması gerekmektedir..." 4. HD, 19.11.2015, E. 2014/16290, K. 2015/13306 (Kazancı); "...ceza dosyasından taraflar hakkında hakaret suçundan eylemin karşılıklı olduğu gerekçesi ile ceza verilmesine yer olmadığına karar verildiği anlaşılmaktadır...davalının davacıya hakareti mahkemenin de kabulünde olduğuna göre, davacının kişilik haklarının ihlal edildiği kabul edilmeli ve BK'nun 49. maddesi uyarınca uygun bir miktar tazminata hükmedilmelidir..." 4. HD, 16.4.2014, E. 2013/11110, K. 2014/6365 (Kazancı). Aynı yönde, 4. HD, 3.4.2014, E. 2013/7809, K. 2014/5748 (Kazancı); 4. HD, 21.1.2014, E. 2014/4382, K. 2015/629 (Kazancı). Aksi yönde 4. HD, 30.1.2012, E. 2010/13347, K. 2012/1097 (Gökhan Taneri, "Ceza ve Hukuk Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi" (2015) 51 AD 87, dn. 44).

⁵⁴ Kurşun, 154-155; Bekar, *Hüküm*, 38.

⁵⁵ "...davalı hakkında dava konusu edilen beyanı nedeniyle davacıya yönelik hakaret suçundan kamu davası açıldığı, ... sanığın sözlerinin TCK 128. maddesi kapsamında iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamında kaldığı kanaatine varılarak ceza verilmesine yer olmadığına karar verildiği anlaşılmaktadır... davalının duruşma sırasında davacıya yönelik sarf ettiği sözlerin davacının kişilik haklarına saldırı olarak değerlendirilemeyeceği, iddia ve savunma dokunulmazlığı sınırları içerisinde kaldığı sonucuna varılarak istemin tümünden reddine karar verilmesi gerekirken..." 4. HD, 22.10.2015, E. 2015/12516, K. 2015/11879 (Kazancı).

⁵⁶ Bekar, *Hüküm*, 39-40.

İşlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı halinde, az dahi olsa işlenen fiilin haksız olduğu ceza mahkemesince tespit edilmiş olduğundan, fiilin haksızlığı hususunda hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı etkiye sahip olacaktır.

D. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Bağlayıcı Olmadığı Haller

Ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuka aykırı fiilin varlığının tespiti bakımından bağlayıcı olduğunun kabul edilmesi, bunun mutlak olduğu anlamına gelmemektedir. Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi gereği, hukuk hâkimi ayırt etme gücünün varlığı, kusurun olup olmadığı ve zararın miktarının takdirinde ceza verilmesine yer olmadığı kararları hukuk hâkimini bağlamaz⁵⁷.

Kanaatimizce kusurluluğu kaldıran veya azaltan haller yahut mazeret sebepleri olarak ceza verilmesine yer olmadığı sonucunu doğuran ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223. maddesinin 3. ve 4. fıkralarında sayılan sebepler, ceza hukukunun sorumluluk ile ilgili kuralları olduğundan, hukuk hâkimini bağlamayacaktır. Başka bir ifadeyle, ceza verilmesine yer olmadığı kararı fiilin fail tarafından işlendiği ve hukuka aykırılığı konusunda hukuk hâkimini bağlayıcı nitelikte olmakla beraber, bu kararın verilme sebepleri bakımından hukuk hâkimini bağlamaz.

E. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Unsur Etkisi

1. Genel Olarak Unsur Etkisi

Taraflar arasındaki bir davada verilen hükmün sonraki bir davada uygulanacak bir hukuk kuralının unsurunu veya şartını oluşturmasına unsur etkisi denir⁵⁸. Unsur etkisi, kesin hüküm etkisi gibi, hükmün etkileri arasında yer alır. Fakat unsur etkisi ile kesin hüküm etkisi farklı kavramlardır⁵⁹. Kesin hüküm, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlemiştir. Fakat unsur etkisine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır⁶⁰. Maddî anlamda kesin hüküm, taraflar arasında mahkeme hükmünün bağlayıcı etkisinin kapsamını ifade ederken, unsur etkisi ise, kesinleşmiş bir mahkeme kararının hukukî sonucunu düzenleyen başka bir normun unsuru olmasını ifade eder⁶¹. Unsur etkisi, inşai etkiden de hukukî durumda değişikliğe

⁵⁷ Aras, 227-228; Antalya, 518.

⁵⁸ Rosenberg ve Schwab ve Gottwald, § 149, Kn. 6; Akkan, 26; Efe Direnisa, *Die materielle Rechtskraft im deutschen und türkischen Zivilverfahrenrecht*, (Peter Lang 2011) 55.

⁵⁹ Rosenberg ve Schwab ve Gottwald, § 149, Kn. 6; Alexander Völmann, *Die Bindungswirkung von Strafurteilen im Zivilprozess* (Heymann 2006) 52; Nevhis Deren Yıldırım, *Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükmün Sübjektif Sınırları* (Alfa 1996) 56; Erdoğan, 75 v.d.; Budak/Karaaslan, 289. Türk hukukunda bir görüşe göre, unsur etkisi, kesin hükmün olumlu etkisi olarak değerlendirilmektedir (Bkz. Meriç, 404-406; İyilikli, 455 v.d.). Kanaatimizce "unsur etkisi" Alman hukukunda yer alan kesin hükmün olumlu etkisi için kullanılan "Präjudizialität" veya "Vorgreiflichkeit" kavramlarının değil, "Tatbestandswirkung" kavramının karşılığıdır (Karş. Meriç, 404).

⁶⁰ Erdoğan, 75.

⁶¹ Bernhard Wieczorek ve Rolf A. Schütze, *Zivilprozessordnung und Nebengesetze* (3. Aufl., 2. Band, 3. Teilband, De Gruyter Recht 2007) § 322, Kn. 43.

neden olmaması bakımından ayrılır. Unsur etkisi, inşaî etkiden farklı olarak hukukî durumda herhangi bir değişikliğe neden olmaz, buna karşılık bir mahkeme kararının, onun varlığının sonuçlarını düzenleyen hukuk kuralının bir unsurunu teşkil eder⁶².

Unsur etkisinin ortaya çıkabilmesi için, daha önce taraflar arasında veya kanun tarafından düzenlenmiş olması gerekir, yoksa her hükümden unsur etkisi doğmaz⁶³. Kesin hüküm etkisinden farklı olarak, unsur etkisinde bir hukukî ilişki başka bir hukukî ilişkiye değil, sadece başka bir hukukî ilişki hakkında verilen mahkeme hükmüne bağlıdır⁶⁴.

Kesinleşmiş bir mahkeme kararı, maddi hukukun veya usûl hukukuna ait bir normun unsuru teşkil edebilir⁶⁵. Maddi unsur etkisinde bir mahkeme kararının mevcudiyeti onun yarattığı hukukî durum dikkate alınmaksızın, hukukî durumun unsuru olarak ilişkilendirilir⁶⁶. Usûlî unsur etkisinde ise, bir hükmün mevcudiyeti yine onun içeriği dikkate alınmaksızın usûlî bir hukukî durumun unsuru teşkil eder⁶⁷. Maddi unsur etkisinden farklı olarak, usûlî unsur etkisi taraflarca kararlaştırılmaz, ancak kanun tarafından öngörülebilir⁶⁸. Usûlî unsur etkisine örnek olarak, hukuk mahkemesi kararına karşı yargılamanın yenilenmesine başvurulduğunda, hükme esas alınan ceza mahkemesi kararının sonradan başka bir karar ile ortadan kalkması hali gösterilebilir. Burada ceza mahkemesi kararının varlığı hukuk mahkemesinin tespit etmesi gereken unsurun bir parçasıdır⁶⁹ ve hâkim ceza mahkemesi kararının içeriği ile bağlı değildir⁷⁰. Üçüncü kişi, mahkeme kararının kendisi için bağlayıcı olmadığını veya karardaki olayın gerçekleşmediğini iddia edemez⁷¹.

2. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Unsur Etkisine Sahip Olduğu Haller

Medenî usûl hukukunda kesinleşmiş bir mahkeme kararı diğer yargı kollarında da unsur etkisine sahiptir⁷². Hukuk hâkiminin ceza mahkemesi kararları ile bağlılığı, ceza mahkemesi kararının unsur etkisinden de kaynaklanabilir⁷³. Hâkimlerin unsur etkisi ile bağlılığı, genel olarak hâkimlerin kanun ve hukuk ile bağlı olmasından

⁶² Wieczorek ve Schütze, § 322, Kn. 43.

⁶³ Deren Yıldırım, 55; Erdoğan, 76.

⁶⁴ Deren Yıldırım, 57.

⁶⁵ Wieczorek ve Schütze, § 322, Kn. 43; Budak ve Karaaslan, 289.

⁶⁶ Hans Schmidt, *Bindung des Zivilrichters an Vorentscheidungen anderer Gerichte und Behörden* (von Emil Ebering 1927) 26.

⁶⁷ Schmidt, 30-31.

⁶⁸ Schmidt, 31.

⁶⁹ Schmidt, 38.

⁷⁰ Rosenberg ve Schwab ve Gottwald, § 10, Kn. 13; Thomas Josef Trousil, *Die Bindung des Zivilrichters an strafgerichtliche Erkenntnisse* (Dissertation, 2005) 28; Völzmann, 52; Akkaş, 103.

⁷¹ Völzmann, 52.

⁷² Wieczorek ve Schütze, § 322, Kn. 88.

⁷³ Trousil, 28; Volkert Vorwerk/ Christian Wolf, *Beckscher Online Kommentar ZPO* (C. H. Beck 2014) § 322, Kn. 93.

doğmaktadır⁷⁴. Ceza mahkemesi kararının doğurduğu unsur etkisini de hukuk hâkimi dikkate almak zorundadır. Örneğin, yargılamanın yenilenmesi sebepleri bakımından kesinleşmiş ceza mahkemesi kararı unsur etkisine sahiptir⁷⁵. Burada unsur etkisi bakımından, mahkeme kararının içeriği ikinci plandadır, ceza mahkemesi kararının varlığı, usûlî bir unsuru doldurmaya tek başına yeterlidir⁷⁶. Bir başka deyişle, hukuk hâkimi, ceza mahkemesi kararının içeriği ile bağlı değildir⁷⁷.

Ceza mahkemesi kararı şu hallerde hukuk mahkemesindeki yargılamanın yenilenmesi sebepleri bakımından unsur etkisine sahiptir:

- 1) Karara esas alınan senedin sahteliğine karar verilmiş veya senedin sahte olduğunun mahkeme veya resmî makam önünde ikrar edilmiş olması. (HMK m. 375/I, d)
- 2) İfadesi karara esas alınan tanığın, karardan sonra yalan tanıklık yaptığının sabit olması. (HMK m. 375/I, e)
- 3) Bilirkişi veya tercümanın, hükme esas alınan husus hakkında kasten gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu sabit olması. (HMK m. 375/I, f)
- 4) Lehine karar verilen tarafın, karara esas alınan yemini yalan yere ettiğinin, ikrar veya yazılı delille sabit olması. (HMK m. 375/I, g)
- 5) Karara esas alınan bir hükmün, kesinleşmiş başka bir hükümle ortadan kalkmış olması. (HMK m. 375/I, ğ).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375. maddesinin 2. fıkrasına göre yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden üç tanesi için (HMK m. 375/I, e, f ve g bentleri) kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyeti kararının varlığı şartı aranır. Ceza verilmesine yer olmadığı kararı, mahkûmiyet kararı olmadığından, bu hallerde bu kararın hukuk mahkemesi bakımından unsur etkisi doğurması söz konusu değildir. Buna karşılık senedin sahteliği ceza mahkemesi tarafından tespit edilmiş veya ceza mahkemesinde senedin sahte olduğu ikrar edilmiş ve fakat yukarıdaki çeşitli sebeplerle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmişse, kanaatimizce Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendindeki yargılamanın yenilenmesi sebebinin gerçekleşmiş olur. Bu nedenle söz konusu bent bakımından ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuk mahkemesi bakımından unsur etkisi mevcuttur. Benzer şekilde, hukuk mahkemesinde hükme esas alınan ceza mahkemesi kararının daha sonra verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararı ile ortadan kalkması da unsur etkisine sahiptir (HMK m. 375/I, ğ).

⁷⁴ Trousil, 28; Fritz Nicklisch, *Die Bindung der Gerichte an gestaltende Gerichtsentscheidungen und Verwaltungsakte* (Ernst und Werner Gieseking 1965) 141.

⁷⁵ Hans Friedhelm Gaul, *Die Grundlagen des Wiederaufnahmerechts und die Ausdehnung der Wiederaufnahmegründe* (Deutscher Heimat 1956) 79; Peter Arens, *Willensmängel bei Parteihandlungen im Zivilprozeß* (Gehlen 1968) 70; Gero Herrmann, *Zur Bindung des Zivilrichters an Strafurteile in Deutschland*, (Dissertation 1985) 85-86; Trousil, 55; Wieczorek/Schütze, § 322, Kn. 93.

⁷⁶ Nils Wiggigshaus, *Synergieeffekte zwischen Straf- und Zivilprozess* (Hartung-Gorre 2007) 106.

⁷⁷ Rosenberg ve Schwab ve Gottwald, § 10, Kn. 13; Hanns Prütting ve Markus Gehrein, *ZPO Kommentar* (6. Aufl., Luchterhand 2014) § 580, Kn. 3, 5.

F. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Haksız Fiil Zamanaşımının Uzaması Bakımından Etkisi

1. Genel Olarak Haksız Fiil Zamanaşımının Ceza Zamanaşımı Kadar Uzaması

Türk Borçlar Kanunu'nun 72. maddesinin 1. fıkrasında haksız fiilden doğan tazminat talepleri bakımından zamaşımlı kural olarak, “zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde fiilin işlendiği tarihten başlayarak on yıl”dır. Bununla beraber tazminat sorumluluğu ceza kanunlarının daha uzun bir zamaşımlı öngördüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuşsa, ceza zamaşımlının uygulanacağı düzenlenir⁷⁸. Buna göre, haksız fiilden doğan sorumluluğa üç türlü zamaşımlı uygulanır. Zarar görenin zararı ve faili öğrendiği tarihten itibaren 2 yıl; fiilin gerçekleşmesinden itibaren 10 yıl ve cezayı gerektiren bir fiil söz konusu ise ve ceza kanunlarında daha uzun zamaşımlı öngörülmüşse ceza zamaşımlı uygulanır.

Ceza hukukunda dava zamaşımlı ve ceza zamaşımlı olmak üzere iki türlü zamaşımlı söz konusudur. Dava zamaşımlı, kanunda öngörülen sürenin dolması ile kamu davasının açılmasını engeller, açılmışsa kamu davasının düşmesine neden olur (TCK m. 66-67). Buna karşılık ceza zamaşımlı kesinleşmiş mahkûmiyet kararının infaz edilmesini engeller (TCK m. 68 v.d.). Haksız fiil zamaşımlından uzun olması sebebiyle onun uzamasına neden olan ceza hukukundaki zamaşımlı “dava zamaşımlı”dır⁷⁹. Türk Borçlar Kanunu'nun 72. maddesinde haksız fiil zamaşımlının uzamasına neden olan ceza davası zamaşımlı, Türk Ceza Kanunu'nda yer alabileceği gibi, başka özel ceza kanunlarında da yer alabilir⁸⁰.

Türk Borçlar Kanunu'nun 72. maddesinin açık düzenlemesi karşısında hukuk hâkiminin önündeki dava cezayı gerektiren bir haksız fiile ilişkin ise, ceza hukukundaki daha uzun zamaşımlı süresi ile bağlı olması gerekir⁸¹.

Haksız fiil zamaşımlının, ceza davası zamaşımlı kadar uzaması için fail hakkında kovuşturma yapıp cezaya mahkûm edilmesi zorunlu değildir, önemli

⁷⁸ 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 60. maddesinin karşılığı TBK m. 72'dir. Buna göre, “Zarar ve ziyan yahut manevi zarar namıyla nakdi bir meblağ tediyesine müteallik dava, mutazarrır olan tarafın zarara ve failine ittila tarihinden itibaren bir sene ve her halde zararı müstelzim fiilin vukuundan itibaren on sene mürurundan sonra istima olunmaz (f. 1). Şukadar ki zarar ve ziyan davası, ceza kanunları mucibince müddeti daha uzun müruru zamana tabi cezayı müstelzim bir fiilden neşet etmiş olursa şahsi davaya da o müruru zaman tatbik olunur (f. 2).”

⁷⁹ Ahmet M. Kılıçoğlu, “Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi” (1973) XXIX/3-4 AÜHFD 214; Özlem Yenerer Çakmut, “§ 21 Türk Borçlar Kanunu m. 72 ve m. 74 Bakımından Ceza Hukukunda Ceza Sorumluluğunun Esası ve Dava Zamaşımlı Kavramlarına Kısa Bir Bakış” (2014) Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II, 35; Tandoğan, 360; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (21. bs, Yetkin 2017) 857; Çelik, 548; Antalya, 510.

⁸⁰ Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (22. bs, Turhan 2018) 632; M. Kemal Oğuzman ve M. Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (C. II, 14. bs., Vedat 2018) 78; Çelik, 548.

⁸¹ Yenerer Çakmut, 29.

olan haksız fiilin aynı zamanda cezayı gerektiren bir fiil niteliğinde olmasıdır⁸². Haksız fiil zamanaşımının daha uzun olan ceza davası zamanaşımı kadar uzaması, her zaman ceza mahkemesi kararının etkisi sonucu olmaz. Dolayısıyla burada ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etkisi, medenî usûl hukuku anlamında bir hüküm etkisi değildir. Zaten zamanaşımı kavramı da maddi hukuka ilişkin olup ne medenî usûl hukuku ne ceza muhakemesi hukukuna ait bir kavramdır. Bu nedenle ceza hukuku kavramının hukuk hâkimine bir etkisi ortaya çıkar. Bu durum, kanaatimizce Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesinin 1. fıkrasında da esasen “ceza hukukunun sorumluluk ile ilgili hükümleri” bağlı olmadığına ilişkin düzenlemenin bir uygulaması niteliğindedir.

Fiilin suç teşkil edip etmediği hukuk hâkimi bakımından ön sorun niteliğindedir⁸³. Kural olarak hukuk hâkimi, haksız fiilin aynı zamanda cezayı gerektiren bir fiil niteliğinde olup olmadığını tespit ederken bağımsızdır. Fail hakkında herhangi bir ceza davası bulunmuyorsa, haksız fiilin cezayı gerektirip gerektirmediğini hukuk hâkimi serbestçe takdir eder⁸⁴. Ceza mahkemesince fiilin suç teşkil edip etmediği henüz saptanmadığı için, hukuk hâkimi kendiliğinden bu hususu değerlendirip uygulanacak zamanaşımını belirler⁸⁵. Ancak burada hâkimin davaya uygulanacak zamanaşımını kendiliğinden dikkate alması gerektiği anlaşılmamalıdır. Çünkü hâkim zamanaşımını re'sen dikkate alamaz, ancak davalının zamanaşımı def'ini ileri sürmesi üzerine, hâkim hangi tür zamanaşımının uygulanacağını belirlerken fiilin suç teşkil edip etmediğini serbestçe ve kendiliğinden araştıracaktır.

2. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Zamanaşımının Uzaması Bakımından Hukuk Mahkemesini Bağlaması

Fail hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararı bulunması, failin dava konusu suçu ceza mahkemesi tarafından tespit edilmiş ve fakat kanuni sebeplerden ötürü faile ceza verilmemesi anlamına geldiğinden, ceza verilmesine yer olmadığı kararı bakımından haksız fiil zamanaşımının uzaması için gerekli olan cezayı gerektiren bir

⁸² Kılıçoğlu, *Haksız Fiil* 211; Selçuk, 724; Tandoğan, 362; Kenan Tunçomağ, *Türk Borçlar Hukuku, I. Cilt Genel Hükümler* (6.bs., Sermet 1976) 526; Kılıçoğlu, *Borçlar* 630; Eren, 857; Selahattin Sulhi Tekinay ve Sermet Akman ve Haluk Burcuoğlu ve Atilla Altop, *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (7. bs., Filiz 1993) 723; Halük N. Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (15. bs., Beta 2017) 270; Çelik, 549; Antalya, 512. “...ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için sadece fiilin cezayı gerektiren bir eylem olmasını yeterli görmekte, bunun dışında, eylemi gerçekleştiren fail hakkında soruşturma yapılmasını, ceza davası açılmış olması veya mahkumiyet kararıyla sonuçlanmış bir ceza davasının varlığı koşulu aranmamaktadır...” HGK, 16.9.2015, E. 2014/17-116, K. 2015/1771 (Kazancı). Aynı yönde 3. HD, 28.5.2014, E. 2014/9540, K. 2014/ 8361 (Kazancı); HGK, 22.2.2012, E. 2011/4-640, K. 2012/89 (Kazancı); HGK, 6.5.2009, E. 2009/4-152, K. 2009/155 (Kazancı); HGK, 16.4.2008, E. 2008/4-326, K. 2008/325 (Kazancı); HGK, 10.10.2001, E. 2001/19-652, K. 2001/705 (Kazancı).

⁸³ Mehmet Erdem, *Özel Hukukta Zamanaşımı* (On İki Levha, 2010) 140.

⁸⁴ Erdem, 142; Selçuk, 724; Muhsin Tuğsavul, “Haksız Fiil Zamanaşımı” (1947) 38/5 AD 379; Taneri, 83; Tandoğan, 362; Kılıçoğlu, *Borçlar* 630; Eren, 857; Oğuzman ve Öz, 78; Tekinay ve Akman ve Burcuoğlu ve Altop, 723; Tunçomağ, 526; Nomer, 270; Çelik, 549.

⁸⁵ “...ceza mahkemesince haksız eylemin suç niteliği saptanmamış ise hukuk hakimine bunu kendiliğinden ve özgürce araştırma ve sonucuna göre karar verme yetkisi tanınmıştır...” 17. HD, 4.10.2016, E. 2015/18001, K. 2016/8561 (Kazancı); aynı yönde HGK, 5.6.2015, E. 2014/17-2198, K. 2015/1495 (Kazancı).

fiil şartı bulunmaktadır. Dolayısıyla hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararı bulunan failin fiili hakkında, hukuk mahkemesinden tazminat talep edilmiş ise, uzamış zamanaşımının uygulanması gerekir. Bir başka deyişle ceza verilmesine yer olmadığı kararı mevcut ise, ceza zamanaşımının haksız fiil zamanaşımını uzatması bakımından hukuk hâkimi bu karar ile bağlıdır.

Failin, cezaî ehliyeti bulunmaması nedeniyle beraat etmiş olması, failin suç teşkil etmesini ortadan kaldırmadığı için, hukuk zamanaşımının ceza davası zamanaşımı kadar uzamasına engel olmaz⁸⁶. Buna karşılık, cezaî ehliyeti bulunmayan bir kimsenin fiilinin suç teşkil ettiği söylenemeyeceğinden, bu kimselere uzamış ceza zamanaşımının uygulanmaması gerektiği görüşü de ileri sürülür⁸⁷. Yargıtay ise, cezaî ehliyeti bulunmayan kimsenin işlediği fiil suç teşkil ediyorsa, uzamış zamanaşımının uygulanması gerektiği kanaatindedir⁸⁸. Kanaatimizce öncelikle failin “*Yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması*” halinde beraat kararı değil, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verildiğini (CMK m. 223/III, a) belirtmek gerekir. Bu hallerde verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararı, failin suç teşkil ettiğini tespit eder ama faile ceza verilmesi uygun görülmez. Bu nedenle, fail hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi halinde haksız fiil zamanaşımının ceza zamanaşımı kadar uzamasının kabul edilmesi gerekir.

Sonuç

Ceza verilmesine yer olmadığı kararı, ceza mahkemesi tarafından verilen esasa ilişkin nihaî kararlardandır. Bu karar ile sanığın suç teşkil eden fiili işlediği sabittir, ancak kanunda sayılan sebepler gerçekleşmiş ise sanık hakkında mahkûmiyet yerine ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi kabul edilmiştir.

Ceza verilmesine yer olmadığı kararının bağlayıcı etkisi, onun kesin hüküm ve unsur etkisini kapsar. Söz konusu kararın hukuk mahkemesi bakımından kesin hükmün olumsuz etkisini teşkil eden bir örnek hukukumuzda mevcut değildir. Buna karşılık, ceza verilmesine yer olmadığı kararının hukuk mahkemesi bakımından kesin hükmün olumlu etkisine sahip olması mümkündür. Buradaki bağlayıcı etki, ceza hukuku sorumluluğu ile özel hukuka ilişkin sorumluluk için ortak olan kavramlar söz konusu ise mevcuttur. Fakat bu kavramlarda ortaklık bulunmuyorsa, hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcılık söz konusu değildir.

⁸⁶ Kılıçoğlu, *Haksız Fiil* 212; Sıtkı Tunçer, “Haksız Fiilde Ceza Müruruzamanı” (1953) 44/12 AD, 1426; Tandoğan, 363; Kılıçoğlu, *Borçlar* 630; Çelik, 549-550.

⁸⁷ Erdem, 139.

⁸⁸ “...Her ne kadar kendisinin olay gününde 11 yaşından küçük olması nedeniyle ceza ehliyeti yoksa da, işlemiş olduğu eylemin suç teşkil etmesi nedeniyle hakkında daha uzun olan ceza zamanaşımının uygulanması gerekir...” 4. HD, 17.11.1988, E. 1988/6907, K. 1988/9827 (Erdem, 139, dn. 522).

Ceza verilmesine yer olmadığı kararı, hukuk mahkemesi bakımından işlenen fiilin hukuka aykırı olduğu ve o sanık tarafından işlendiği hususlarında bağlayıcı niteliktedir. Buna karşılık ceza verilmesine yer olmadığı kararının verilme sebepleri hukuk mahkemesini bağlamaz. Yine söz konusu karar ayırt etme gücü, kusurun derecesi ve zararın miktarı bakımından da hukuk mahkemesi için bağlayıcı değildir.

Ceza verilmesine yer olmadığı kararı, hukuk mahkemesi bakımından yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil edebilir. Bu hallerde unsur etkisi söz konusudur. Ceza verilmesine yer olmadığı kararı “*Karara esas alınan senedin sahteliğine karar verilmiş veya senedin sahte olduğunun mahkeme veya resmî makam önünde ikrar edilmiş olması*” (HMK m. 375/I, d) ve “*Karara esas alınan bir hükmün, kesinleşmiş başka bir hükümle ortadan kalkmış olması*” (HMK m. 375/I, ğ) hallerinde hukuk mahkemesi bakımından unsur etkisine sahiptir.

Haksız fiil zamanaşımının ceza zamanaşımı kadar uzaması bakımından ise, ceza verilmesine yer olmadığı kararı, cezayı gerektiren bir fiilin bulunduğunu gösteren bir karar olduğundan hukuk mahkemesi bakımından bağlayıcı niteliktedir. Başka bir deyişle, ceza zamanaşımı haksız fiil zamanaşımından daha uzun ise, ceza verilmesine yer olmadığı kararı nedeniyle haksız fiil zamanaşımı uzar.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almamıştır.

Kısaltmalar

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AD	: Adalet Dergisi
Aufl.	: Auflage (bası)
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
bs.	: bası
C.	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CHD	: Ceza Hukuku Dergisi
dn.	: dipnot
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas numarası
Ed.	: Editör
f.	: fıkra
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HPD	: Hukuki Perspektifler Dergisi
K.	: Karar numarası
Kn.	: Kenar numarası
m.	: madde
MİHDER	: Medeni Usûl ve İcra İflâs Hukuku Dergisi
RG	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: sayfa
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
v.d.	: ve devamı
Y.	: Yıl
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi

Kaynakça/References

- Akkan M, “Medeni Usul Hukukunda Tarafların Farklı Olması Durumunda Kesin Hükümün Niteliği” (2009) 11 DEÜHFD 3-61.
- Akkaş AH, *Ceza Muhakemesi Bağlamında Yargı Mercileri Kararlarının Birbirleri Üzerindeki Etkisi*, (Adalet 2016).
- Akkaya M, “Vergi Mahkemesi ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Etkileşimi Üzerine Bir İnceleme” (2000) 49 AÜHFD 85-96.
- Alangoya Y ve Yıldırım MK ve Deren-Yıldırım N, *Medeni Usul Hukuku Esasları* (Tıpkı 8. bs, Beta 2011).
- Ansay SŞ, *Hukuk Yargılama Usulleri* (7. bs, Güzel Sanatlar 1960).
- Antalya OG, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. II* (Legal 2017).
- Aras B, *Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi* (Yetkin 2014).
- Arens P, *Willensmängel bei Parteihandlungen im Zivilprozeß* (Gehlen 1968).
- Arslan R ve Yılmaz E ve Taşpınar Ayvaz S ve Hanağası E, *Medeni Usul Hukuku* (4. bs, Yetkin 2018).
- Artuk ME ve Gökçen A ve Aışahin ME ve Çakır K, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (11. bs, Adalet 2017).
- Atalı M, *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku* (Ed.: Hakan Pekcanitez/ Muhammet Özekes/ Mine Akkan/ Hülya Taş Korkmaz, C. I-II-III, 15. bs, On İki Levha 2017).
- Atalı M ve Ermenek İ ve Erdoğan E, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı* (Yetkin 2018).
- Ayiter K, *Rechtsvergleichende Betrachtungen über wechselseitige Wirkungen der rechtskräftigen Straf- und Zivilurteile* (1972) Festschrift für Ernst Heinitz zum 70. Geburtstag, 751-764.
- Baba Y, *Türk Ceza Kanunu'nda Etkin Pişmanlık* (On İki Levha 2013).
- Belgin Güneş D, *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkileri* (On İki Levha 2019).
- Bekar E, “Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri (CMK m. 223)” (2017) LXXV/1 ÜHFM, 15-60 (Hüküm).
- *Türk ve Amerikan Ceza Hukukunda Zorunluluk Hali* (Seçkin 2013) (Zorunluluk Hali).
- Bilge N ve Önen E, *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri* (3. bs, Sevinç 1978).
- Brehm R, *Berner Kommentar Das Obligationenrecht Die Entstehung durch unerlaubte Handlungen Art. 41-61 OR* (4. Aufl., Stämpfli 2013).
- Budak AC, *Kara Avrupası ve Anglo-Amerikan Medeni Usul Hukuklarında Kesin Hüküm: Türkiye ve İngiltere Örnekleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi 1991).
- Budak AC ve Karaaslan V, *Medeni Usul Hukuku* (2. bs, Adalet 2018).
- Çenberci M, *Hukuk Davalarında Kesin Hüküm* (Yeni Cezaevi 1965).
- Centel N ve Zafer H ve Çakmut Ö, *Türk Ceza Hukukuna Giriş* (10. bs., Beta 2017).
- Çelik NH, *İstanbul Şerhi Türk Borçlar Kanunu C. I - Genel Hükümler* (Ed. Rona Serozan, Emre Gökyayla, Faruk Acar, M. Turgut Öz, H. Murat Develioğlu, 2.bs, Vedat 2018).
- Demirbaş T, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (13. bs., Seçkin 2018).
- Deniz İ, *Ceza Muhakemesinde Hüküm* (Seçkin 2014).
- Deren Yıldırım N, *Türk, İsviçre ve Alman Medeni Usul Hukukunda Kesin Hükümün Söbjektif Sınırları* (Alfa 1996).
- Direnisa E, *Die materielle Rechtskraft im deutschen und türkischen Zivilverfahrenrecht* (Peter Lang 2011).

- Domanıç H, *Hukukta Kazıyyei Muhkeme ve Nisbî Kuvveti* (Fakülteler 1964).
- Erdem M, *Özel Hukukta Zamanaşımı* (On İki Levha, 2010).
- Erdoğan E, *Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi* (Yetkin 2017).
- Eren F, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (21. bs., Yetkin 2017).
- Ersan A, *Ceza Hukukunda Meşru Savunma ve Meşru Savunmada Sınırın Aşılması* (On İki Levha 2013).
- GaulHF, *Die Grundlagendes Wiederaufnahmerechts und die Ausdehnung der Wiederaufnahmegründe* (Deutscher Heimat 1956).
- Gürdoğan B, *Medenî Usûl Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı* (Ayyıldız 1960).
- Habscheid WJ, *Schweizerisches Zivilprozess- und Gerichtsorganisationsrecht*, (Helbing& Lichtenhahn 1986).
- Hafizoğulları Z ve Özen M, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (11. bs., Usa 2018).
- Hakeri H, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (21. bs., Adalet 2017).
- Herrmann G, *Zur Bindung des Zivilrichters an Strafurteile in Deutschland*, (Dissertation 1985).
- İçel K, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Beta 2017).
- İyilikli AC, *Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm*, (Yetkin 2016).
- Kan Ç, *Türk Ceza Hukukunda Zorunluluk Hali*, (Yetkin 2018).
- Kangal ZT, *Ceza Hukukunda Zorunluluk Hali* (Seçkin 2010).
- Karslı A, *Medeni Muhakeme Hukuku* (4.bs, Alternatif 2014).
- Kazancı İçtihat Bilgi Bankası: <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/anaindex.htm>> erişim tarihi 1.12.2018.
- Kılıçoğlu AM, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (22. bs, Turhan 2018) (*Borçlar*).
- "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi" (1973) XXIX/3-4 AÜHFD 185-225 (*Haksız Fiil*).
- Kırtıloğlu SS, *Medeni Yargılama Hukukunda Değişiklik Davası* (Adalet 2014).
- Koca M, "YTCK'da Hukuka Uygunluk Sebepleri" (2006) 1 CHD 111-143.
- Koca M ve Üzülmez İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (11. bs., Seçkin 2018).
- Koçak H, *Ceza Yargılamasının Hukuk Mahkemelerini Bağlayıcılığı Sorunu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2009).
- Konuralp H, *Medenî Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları* (Tıpkı basım, Yetkin 2009).
- Kurşun G, *Ceza Muhakemesinde Hüküm* (Seçkin 2016).
- Kuru B, *Hukuk Muhakemeleri Usûlü* (6. bs, Demir-Demir 2001) (*HMU*).
- İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku* (Legal 2016) (*İstinaflı Usul*).
- Lexpera İçtihat: <<https://www.lexpera.com.tr/ictihat>> erişim tarihi 1.1.2.2018.
- Meriç N, "Türk Hukukunda Maddi Anlamda Kesin Hükümün Objektif Sınırları", (2007) 7 MİHDER 377-434.
- Nicklisch F, *Die Bindung der Gerichte an gestaltende Gerichtsentscheidungen und Verwaltungsakte* (Ernst und Werner Gieseking 1965).
- Nomer HN, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (15. bs., Beta 2017).
- Oğuzman MK ve Öz MT, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (C. II, 14. bs., Vedat 2018).

- Özbek VÖ ve Doğan K ve Bacaksız P ve Tepe İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (9. bs., Seçkin 2018).
- Özgenç İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (14. bs., Seçkin 2018).
- Özkaya-Ferendeci HÖ, *Kesin Hükümün Objektif Sınırları* (On İki Levha 2009).
- Öztürk B ve Erdem MR, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (18. bs., Seçkin 2018).
- Postacıoğlu İE ve Altay S, *Medeni Usul Hukuku Dersleri* (7. bs, Vedat 2015).
- Prütting H ve Gehrlein M, *ZPO Kommentar* (6. Aufl., Luchterhand 2014).
- Rosenberg L ve Schwab KH ve Gottwald P, *Zivilprozessrecht* (17. Aufl, C. H. Beck 2010).
- Schmidt H, *Bindung des Zivilrichters an Vorentscheidungen anderer Gerichte und Behörden* (von Emil Ebering 1927).
- Selçuk RN, “Ceza Kararlarının Hukuk Hakimine Etkisi”, (1975) 5 ABD 718-725.
- Soyaslan D, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7. bs., Yetkin 2016).
- Sözüer A, “Türk Ceza Kanunu’nda Öngörülen Mazeret Sebeplerine İlişkin Soru ve Cevaplar”, (2006) 6 HPD 230-233.
- Tandoğan H, *Türk Mes’uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdî Mes’uliyet)* (1. basıdan tıpkı bası, Vedat 2010).
- Taneri G, Ceza ve Hukuk Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi”, (2015) 51 AD 75-97.
- Tanrıver S, *Medeni Usûl Hukuku* (Cilt I, 2. bs, Yetkin 2018).
- Tekinay SS ve Akman S ve Burcuoğlu H ve Altop A, *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (7. bs., Filiz 1993).
- Toroslu N ve Toroslu H, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, (Savaş 2018).
- Trousil TJ, *Die Bindung des Zivilrichters an strafgerichtliche Erkenntnisse* (Dissertation, 2005).
- Tuğsavul M, “Haksız Fiil Zamanaşımı”, (1947) 38/5 AD 366-379.
- Tunçer S, “Haksız Fiilde Ceza Müruruzamanı”, (1953) 44/12 AD, 1423-1429.
- Tunçomağ K, *Türk Borçlar Hukuku, I. Cilt Genel Hükümler* (6.bs., Sermet 1976).
- Umar B, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, (2. bs., Yetkin 2014) (Şerh).
- Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzun Mevaz Neuchâtel Kantonundaki Tatbikatı* (Sermet 1967) (Tatbikat).
- Üstündağ S, *Medeni Yargılama Hukuku*, (7. bs, Filiz 2000).
- Völmann A, *Die Bindungswirkung von Strafurteilen im Zivilprozess* (Heymann 2006).
- Vorwerk V ve Wolf C, *Beckscher Online Kommentar ZPO* (C. H. Beck 2014).
- Wieczorek B ve Schütze RA, *Zivilprozessordnung und Nebengesetze* (3. Aufl., 2. Band, 3. Teilband, De Gruyter Recht 2007).
- Wigginghaus N, *Synergieeffekte zwischen Straf- und Zivilprozess* (Hartung-Gorre 2007).
- Yenerer Çakmut Ö, “§ 21 Türk Borçlar Kanunu m. 72 ve m. 74 Bakımından Ceza Hukukunda Ceza Sorumluluğunun Esası ve Dava Zamanaşımı Kavramlarına Kısa Bir Bakış”, (2014) Prof. Dr. İsmet Sungurbey’e Armağan Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II, 28-36.
- Yılmaz E, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (3. bs, Yetkin 2017).
- Yurtcan E, *Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm*, (2. bs, Kazancı 1987).
- Zafer H, *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75* (6. bs., Beta 2016).